

Užívání elektronických cigaret mezi studenty středních škol

Ladislava Kolářová

Bakalářská práce
2019/2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Ladislava Kolářová
Osobní číslo: H17626
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Užívání elektronických cigaret mezi studenty středních škol

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti adolescence, užívání tabákových výrobků a závislosti.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. Praha: Grada, 2014. ISBN 9788024750460.
- CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- MACEK, Petr. Adolescence. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787477.
- NEŠPOR, Karel. Vaše děti a návykové látky. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6.
- PRESL, Jiří. Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?. Praha: Maxdorf, 1994. ISBN 80-85800-18-7.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radana Kroutilová Nováková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 27.3.2020

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být už nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na vztah adolescentů k elektronickým cigaretám v rámci České republiky. Cílem práce je zjistit, jak velká část adolescentů na středních školách užívá nebo někdy vyzkoušelo e-cigaretu, případně jaké postoje k tomuto novodobému trendu mají. Celá práce je rozdělena na část teoretickou a na část praktickou.

Teoretická část práce předkládá informace, a především definice týkající se charakteristik adolescenta a jeho osobnosti nebo rizik závislosti u adolescentů. Dále se zaměřuje na tabákové výrobky, vliv prostředí nebo na možnosti prevence vzniku samotné závislosti u této věkové skupiny. Mimo tyto odborná fakta teoretická část předkládá přehled nejznámějších produktů a základní informace o e-cigaretách.

Zpracování a vyhodnocení výzkumu je předneseno v části praktické. V této části jsou zpracovány základní informace o tvorbě dotazníku, sběru dat a volbě výzkumného souboru. Vyhodnocení stanovených cílů probíhalo na základě dotazníkového šetření u 374 adolescentů navštěvujících střední školu na území ČR. Výsledky, prezentované v praktické části, ukazují, že adolescenti mají k e-cigaretám vztah spíše pozitivní a většina z nich i e-cigaretu někdy v životě užilo nebo s ní mají ze svého okolí zkušenosti.

Klíčová slova: adolescence, závislost, nikotin, tabakismus, prevence, elektronické cigarety

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the relationship of adolescents to electronic cigarettes in the Czech Republic. The aim of the thesis is to find out how a large part of adolescents in secondary schools use or have ever tried an e-cigarette, or what attitudes they have towards this modern trend. The whole work is divided into a theoretical part and a practical part.

The theoretical part of the thesis presents information and definitions concerning the characteristics of the adolescent and his or her personality and the risks of addiction in adolescents. I have also focused on tobacco products and their influence on the environment. The possibilities of prevention of addiction in this age group have been examined and outlined. In addition to these technical facts,

the theoretical part contains an overview of the most well-known products and basic information about e-cigarettes.

The elaboration and evaluation of the research is presented in the practical part. This section deals with basic information about creating a questionnaire, data collection and selection of a research file. The evaluation of the set goals was carried out on the basis of a questionnaire survey of 374 adolescents attending secondary school in the Czech Republic. The results, presented in the practical part, show that adolescents have a rather positive attitude towards e-cigarettes and most of them have used e-cigarettes at some point in their lives or have experience with them from their surroundings.

Keywords: adolescence, addiction, nicotine, tobaccoism, prevention, electronic cigarettes

Motto:

„Drogovou závislostí bude lidská společnost trpět pořád, pokud život bez drog nezačne být pro všechny, koho se to týká, přitažlivější.“

Gene Brewer

Děkuji své vedoucí práce paní Mgr. Radaně Kroutilové Novákové, Ph.D., za cenné rady, připomínky, doporučení a pomoc při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem studentům, kteří se do výzkumu zapojili a také své rodině, přátelům a partnerovi, kteří mi byli velkou oporou při psaní této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	13
I. TEORETICKÁ ČÁST	14
1 PROBLEMATIKA ZÁVISLOSTI U ADOLESCENTŮ	15
1.1 OBDOBÍ ADOLESCENCE	15
1.1.1 VÝVOJOVÉ ZMĚNY V ADOLESCENCI	16
1.1.2 ADOLESCENCE JAKO OBDOBÍ VZDORU A KONFLIKTU	17
1.2 MOTIVACE KE KOUŘENÍ V OBDOBÍ ADOLESCENCE	18
1.2.1. RODINA	19
1.2.2 VRSTEVNÍCI.....	19
2 KOUŘENÍ JAKO PATOLOGICKÝ JEV	20
2.1 ZNAKY ZÁVISLOSTI	20
2.2 VÝSKYT KUŘÁCTVÍ U ADOLESCENTŮ	22
2.3 PREVENCE KOUŘENÍ	26
3 ELEKTRONICKÉ CIGARETY	28
3.1 ELEKTRONICKÝ SYSTÉM UŽÍVÁNÍ NIKOTINU A JEHO PRINCIPY	28
3.2 HISTORICKÝ VÝVOJ E-CIGARET	28
3.3 DRUHY E-CIGARET	29
3.3.1 E-CIGARETA IQOS	29
3.3.2 E-CIGARETA GLO	30
3.3.3 E-CIGARETA NICK	31
3.4 DOPADY E-CIGARETY	32
3.4.1 ZDRAVOTNÍ RIZIKA.....	32
3.4.2 OSTATNÍ ZÁPORY E-CIGARET.....	33
3.4.3 KLADY E-CIGARET.....	34
II. PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 VÝZKUM	37
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	37
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	37
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
4.4 TECHNIKA VÝZKUMU	38
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	39
5 VÝSTUP VÝZKUMU	41
5.1 DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE	41
5.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU	42

5.2.1	PRŮMĚRNÝ STUDIJNÍ PROSPĚCH NA POSLEDNÍM VYSVĚDČENÍ U ADOLESCENTŮ ...	42
5.2.2	ZNALOST ZNAČEK/DRUHŮ E-CIGARET MEZI ADOLESCENTY	43
5.2.3	PRVNÍ KONTAKT S E-CIGARETOU	44
5.2.4	CELKOVÉ MNOŽSTVÍ VYKOUŘENÝCH E-CIGARET U ADOLESCENTA.....	44
5.2.5	POČET VYKOUŘENÝCH E-CIGARET ZA POSLEDNÍCH 30 DNŮ.....	45
5.2.6	DOSTUPNOST E-CIGARET POHLEDEM ADOLESCENTŮ	46
5.2.7	BUDOUCNOST E-CIGARET Z POHLEDU ADOLESCENTŮ.....	47
6	ZÁVĚRY VÝZKUMU.....	48
	ZÁVĚR.....	52
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	57
	SEZNAM OBRÁZKŮ	58
	SEZNAM TABULEK.....	59
	SEZNAM GRAFŮ	60
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61
	PŘÍLOHA P1.: VZOR DOTAZNÍKU	62
	PŘÍLOHA P2.: GRAFY	67

ÚVOD

Kouření elektronických cigaret je v dnešní době velký fenomén, který se týká nejen většiny naší dospělé populace, ale i dětí a adolescentů. Kouření v naší společnosti je celkem běžným jevem, který se týká každého z nás, a to v celém světě včetně České republiky. Samotná problematika takzvaných e-cigaret je v dnešní době velmi žhavým tématem. Fatální následky, které mohou tyto typy tabákových nebo nikotinových výrobků způsobit, vychází na povrch. Příkladem nám může být to, že jsme svědky situace, která nastala v roce 2019 v USA, kdy bylo zaznamenáno 530 případů poškození plic, z toho jich 7 skončilo úmrtím. Po těchto případech se začaly vytvářet i výzkumy, jež měly za úkol zjistit, které věkové skupiny se tato problematika týká. Podle předpokladů se 67 % případů týkalo osob od 18 do 34 let, co je ovšem zarážející a znepokojivé, že 16 % případů se týkalo i osob mladších 18 let. (www.MZCR.cz) Tento fakt mě tedy přesvědčil o tom, že i v České republice je potřeba se zabývat, kolik adolescentů přibližně elektronickou cigaretu užívá.

Myslím si, že má práce tedy následovně může přispět k efektivnější prevenci mladistvé věkové skupiny proti této formě návykové látky. Jelikož je to stále nový fenomén, tak si spousta lidí neuvědomuje rizika. Tyto rizika obzvlášť u adolescentů ohrožuje navíc i problém, že jsou mladiství ve svém věku velmi náchylní k různým formám závislostí a vše potvrzuje i fakt, že většina kuřáků měla svou první cigaretu mezi desátým až patnáctým rokem života. (Budinský, 2008, s. 141)

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část této práce předkládá odbornou literaturou doložené informace týkající se rizik závislosti u adolescentů a následovně možnosti prevence, dále se týká tabákových výrobků, elektronických cigaret a jejich rizika, včetně vodních dýmek. Praktická část je tvořena souhrnem zkušeností a názorů na elektronické cigarety u adolescentů na středních školách v České republice. Tento souhrn byl získán prostřednictvím kvantitativního výzkumu, a to konkrétně formou dotazníkového šetření. Tato část je zaměřena na četnost užívání e-cigaret mezi studenty středních škol a jejich zkušenosti s touto formou cigarety. Dále jestli vlastní sami e-cigaretu, zda si jsou studenti středních škol vědomi nějakých rizik a následků vyplývajících užíváním. Neopomenutelnou součástí je i vysledovat, v jakém prostředí se tato cigareta nejčastěji užívá a co nebo kdo ony dospívající ovlivní v tom, zda užívají či neuvívají e-cigaretu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROBLEMATIKA ZÁVISLOSTI U ADOLESCENTŮ

První kapitola bakalářské práce je zaměřena na vymezení pojmu adolescence. Toto téma je velmi úzce spjato s celkovou povahou práce a je tedy potřeba si ujasnit veškerá specifika dané věkové kategorie. Charakteristika adolescence, jako životního stádia je velmi důležitá pro pochopení, proč jsou právě adolescenti nejvíce náchylní k závislostem. Adolescentní skupinu následně specifikují v jednotlivých fázích. Mezi ty patří: fyzické a psychické změny, postoje adolescentů a pochopení možné primární příčiny, která adolescenta v jeho vztahu ke kouření ovlivní během dospívání.

1.1 Období adolescence

Autoři zaměření na zvolenou problematiku ve svých publikacích definují adolescenta či adolescenci rozdílně, proto jsem se rozhodla zmínit definice a studie, které mi dané téma vykreslují relevantně a poukazují na problematiku odborně.

Průlomovým datem pro studium adolescence se stal rok 1904, kdy byla vydána publikace *Adolescence* od G. Stanleyho Halla (Macek, 2003, s. 13). Před vydáním této knihy bylo toto téma spíše bagatelizováno. Jelikož adolescentům nebyl doposud umožňován střídmější přestup do dospělosti a k dospívání, byla tato nově popsaná fáze života úlevou pro dané osoby. Na počátku 19. století nastalo několik velkých změn. Keniston (1971, s. 8-9) uvádí, že velkou změnu v pozitivním slova smyslu přinesl společnosti konec Občanské války. Mezi tyto změny patří fakt, že děti přestaly vykonávat manuální práci v továrnách a mohly se tak delší dobu svého života věnovat studiu.

Mezi prvními autory, kteří vyzdvihli a nezlehčili přechod z dětství do dospělosti, byl J. J. Rousseau. Rousseau (1910, s. 133) vytvořil diferencovaný pohled na jednotlivé životní etapy, které rozdělil do 5 fází. Do jedné z fází řadí i adolescenty ve věku od 15 do 20 let. Mezi novodobé autory zabývající se pojmem adolescence, jinak také puberta či pubescence, patří Petr Macek (2003, s. 9). Ten popisuje adolescenci jako období dospívání, které je pro mladého člověka velmi důležitou životní fází. Dále uvádí, že se tento proces dospívání datuje od patnáctého roku života do dvacátého a v některých případech až do dvacátého druhého roku života. Jiným způsobem ji také označuje jako celé období mezi dětstvím a dospělostí. Svoji definici navíc doplňuje rozdělením do tří fází dospívání. První fází označuje jako časnou adolescenci, která je vymezena do období mezi 10 (11) až 13 rokem života. Druhou fází označuje jako střední adolescenci a tu vymezuje do období mezi 14 až 16 rokem života. Poslední fází je fáze pozdní adolescence, která je vymezena v časovém období mezi 17 až 20 rokem života. Toto rozdělení podobně jako Macek uvádí i Záškodná (1998, s. 9), která adolescenci rozděluje také na tři fáze. První fází je preadolescenci datující se od 10 do 12 roku. Druhou fází je raná adolescence, tedy období od 13 do 16 let. Poslední fází je pozdní adolescence, která trvá od 17 roku

do 21 roku. Fáze od Macka i od Záškodné jsou si velmi podobné a na tomto způsobu datování nebo také rozdělení tohoto období života se shodují i mnozí další autoři. Mezi tyto autory, kteří rozdělují adolescenci do určitých fází, patří i Julián Melgosa (1999, s. 22), který také rozděluje adolescenci do tří fází, a to na ranou – 11 až 15 let, střední – 16 až 18 let a na pozdní – 18 až 22 let.

Jako nezbytnou součást této kapitoly je nutno zmínit i definici adolescence od Vágnerové: „*Období adolescence je druhou fází relativně dlouhého časového úseku dospívání. Trvá přibližně od 15 do 20 let s určitou individuální variabilitou (zejména v oblasti psychické a sociální, vzácněji i somatické).*“ (Vágnerová, 2000, s. 253)

Jelikož autorů zabývajících se touto problematikou je mnoho a definic týkajících se pojmu adolescence ještě více, tak jsem si jako poslední obecnou definici pro pochopení problematiky zvolila definici od Taxové (1987, s. 61-62), ta vykresluje adolescenci jako přestupný most mezi dětstvím a dospělostí. Podle autorky jsou adolescenti v životním stádiu, ve kterém se už cítí být rovnoprávními s dospělými a požadují stejné uznání a chtějí tak být i svým okolím chápány. Ovšem tito pubescenti neukazují vždy své chování, které odpovídá dospělé osobě, proto jsou na ně navyšující se nároky kladeny postupně. Mezi tyto nároky patří například rozum, větší zodpovědnost, cílevědomost nebo vyšší podávané výkony.

Období adolescence je velmi náročnou fází života každého člověka, což lze pochopit i ze všech teorií uvedených autorů. Adolescent, v této životní fázi se dostává do bodu, kdy začíná sám rozhodovat o své budoucnosti. Mimo rozhodnutí je zmíněná fáze života specifická tím, že většina adolescentů má potřebu experimentovat, ať už sexuálně, se svoji image nebo právě s návykovými látkami, čímž se dostávají k souvislostem s danou problematikou.

1.1.1 Vývojové změny v adolescenci

Na úvod k této části je potřeba si připomenout, že začátek dospívání je spjat především s biologickými a fyziologickými změnami v organismu. Konkrétně se tedy jedná o pohlavní dozrání. Mimo tyto fyziologické změny se utváří i samotná osobnost člověka, kde může získat sebevědomí, schopnosti a další vlastnosti duševního charakteru, které ho mohou ovlivnit a doprovázet během celého života.

Neopomenutelnou částí této kapitoly musí být koncept vývojového úkolu a to dle R. J. Havighursta, jelikož právě těmito úkoly lze pochopit změny, které u každého adolescenta nastávají. Tento vývojový úkol zahrnuje potřeby jedince ve společnosti a úkoly, které jsou na něj kladeny. Mezi výčet těchto úkolů dle Havighursta uvádím v první řadě to, že je potřeba aby adolescent přijal své vlastní tělo, a to i se všemi fyzickými změnami, včetně pohlavní role, kterou jedinec dozráním získává. Dalšími úkoly jsou: schopnost jedince využívat svůj intelektový potenciál u zkušeností každodenního

života, potřeba vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky, dokázat se vzájemně respektovat s dospělými, utvářet si své jistoty a mít ekonomický rozhled, získávat zkušenosti v sexualitě, neustále rozvíjet svůj intelekt a emoce, dokázat si utvořit své životní cíle a sestavit si svoji pomyslnou pyramidu potřeb a hodnot. (Macek, 2003, s. 16-17)

Záškodná (1998, s. 9-11) zmiňuje u této problematiky názory odborníků zabývajících se ontogenezí, kteří se shodují na čtyřech vývojových úkolech, které adolescence přináší. Jsou-li vývojové úkoly úspěšně provedeny, nastává postup jedince k dalším životním cyklům. Mezi zmíněné vývojové úkoly patří odloučení či oddělení od primární rodiny, jedná se tedy o nějaké duševní odlučování vazeb na rodiče a své nejbližší. U tohoto úkolu je velmi podstatné to, že si jedinec mění své sociální vazby a z fixovaného dítěte se stává samostatným dospělým člověkem. Druhým úkolem je stav, kdy jedinec dosáhne zralé sexuality, což znamená, že se identifikuje ve své orientaci a pochopí sexualitu nejen jako fyzické uspokojení. Třetím úkolem je zajištění si určitých sociálních a pracovních kompetencí, kdy jedinec ví, co ho naplňuje a jaké povolání by chtěl v životě vykonávat. Mimo to tento úkol obnáší i zralost jedince v otázkách osamostatnění či povědomí o finanční gramotnosti. Čtvrtý a poslední úkol je u adolescenta dosažení osobní identity, která zahrnuje: adaptaci jedince na normy stanovené ve společnosti, na respekt k jiným lidem či respekt ke stanoveným normám a pravidlům.

Vývojové změny u adolescentů mimo již uvedené autory rozpracovala i Vágnerová (2000, s. 253-254), jejichž pojetí je vymezeno ve třech důležitých proměných či bodech. Prvním z nich je to, co zmiňují i jiní autoři, tedy sexuální aktivita, kdy zlomovým je první pohlavní styk. K této události je nutno podotknout důležitost prevence, jelikož je evidováno několik případů kdy „děti mají děti“. Druhý bod je rozčleněn do dvou významných mezníků, kdy prvním je ukončení povinné školní docházky a druhým je příchod do svého prvního zaměstnání. Třetí významným bodem je stav, kdy adolescent dosáhne plnoletosti, kterou lze označit i jako významný sociální mezník dospělosti.

1.1.2 Adolescence jako období vzdoru a konfliktu

Jelikož není vždy tak jednoduché, aby adolescent pochopil své vývojové úkoly, velmi často dochází ke vzdoru a konfliktu. Adolescent se ve svém věku stává velmi zranitelný a ovlivnitelný člověk, který se v mnoha případech smíruje s realitou nelehce a spousta z nich si uvědomuje jen své nově nabytá práva, ovšem povinnosti už jsou pro ně nicneříkající.

Koops (1996, s. 1-12) uvádí, že je průběh adolescence, a především období vzdoru určeno specifickými kulturními a společenskými podmínkami. Jedná se tedy o to, že je každý jedinec individuálně ovlivněn hodnotami, tradicemi, normami, zvyky nebo stylem života dané společenské

komunity. Dále také uvádí, že se tradičně chápaný vzdor a konflikt dospívajících přisuzoval mezigeneračním vztahům, což se ovšem studii nepotvrdilo. Co se týče „generačního konfliktu“, výsledky výzkumu v Holandsku jsou překvapující. Potvrdilo se, že tento problém spatřují jinak adolescenti a jinak dospělí. Poté co se obě generace měli ohodnotit, adolescenti smýšlí o dospělých pozitivněji, zatím co dospělá generace je k adolescentům mnohem kritičtější. (Macek, 2003, s. 15-16) Meeus (1994, s. 241-255) nazývá toto zjištění, tedy tuto novou skutečnost jako „obrácený generační rozpor“. Jedná se tedy o to, že dospělí očekávají od adolescentů jen vzdor a neposlušnost a když v nich střetávají nějaké podobné zvyky, jedná se jen o ty negativní.

Pokud se na období vzdoru zaměříme z hlediska dané problematiky, užívání e-cigaret či jiných návykových látek můžeme považovat jako určitý způsob vzdoru.

Moderní společnost si ovšem na adolescenty připravuje neustále nové překážky, které jsou mnohem náročnější. To je tedy důvod, proč je nyní kladen větší důraz na jednotlivce. Vše je velmi ovlivněno prostředím, ve kterém se jedinec pohybuje.

1.2 Motivace ke kouření v období adolescence

Bezesporu důležitou otázkou, kterou si v této kapitole kladu je to, proč dospívající začnou kouřit a co je jejich motivací. Několik světových statistik uvádí, že většina osob, které začnou kouřit v adolescenci, je touto závislostí pronásledováno i v dospělosti. Je tedy na místě si objasnit co to motivace je. Jak uvádí Pauknerová: „*Motivace představuje soubor vnitřních hnacích sil člověka, které ho určitým směrem zaměřují, aktivizují a vzniklou aktivitu udržují. Na venek se tyto síly projevují v podobě motivovaného jednání.*“ (Pauknerová, 2006, s. 173)

Motivaci můžeme rozdělit na vnitřní a vnější. Vnitřní motivace pochází z našeho nitra, jedná se o vnitřní impuls a dělám to co chci já sám. Co se týče vnější motivace, tu si rozebereme podrobněji. V obecné rovině to znamená, že naše činnosti ovlivňuje vnější činitel, jedná se tedy o impuls vnější. Vnějších činitelů k motivu nějakého činu je velká řada, ovšem co se týče užívání cigaret, včetně elektronických cigaret, u adolescentů, nejčastěji se uvádí vliv sociálního prostředí, ve kterém adolescenti žijí nebo se v něm pohybují. Záleží tedy na klimatu a nátlaku, který na ně může být kladen.

Prostředí, a především to sociální je pro prvotní styk s kouřením velmi rozhodující. Jak už jsem zmiňovala, častější motivace ke kouření je způsobena vnějšími podněty, se kterými se dospívající

setkává denně. Prostředí, ve kterém jsou adolescenti, ale i samotné děti ovlivňovány, jsou hlavně dvě. První z nich je prostředí rodiny a druhou stránkou je vrstevnická skupina, která má na chování jedince také velmi významný vliv.

1.2.1. Rodina

Jak uvádí Fischer a Škoda (2014, s. 155), je rodina nepostradatelnou sociální skupinou, která nás provází od narození. V každé zdravé rodině dochází k uspokojování fyzických, psychických i sociálních potřeb. Rodina má pro jedince určité hodnoty, které mu neposkytne žádná jiná instituce na světě. Jelikož má každá rodina uspořádané své priority a potřeby, je pro děti lehké a někdy až samozřejmé, že po svých rodičích ponesou zavedené návyky, ale zároveň i zlovyky.

Z mnoha výzkumů vyplývá, že většina dnešních kuřáků začalo kouřit přímo díky svým nejbližším, tedy prarodičům a co je znepokojivější, i díky přímo svým rodičům. Na toto téma si Alena Svobodová a Jiří Kozák položili následující otázky: *„Proč vlastně lidé kouří? Děti to zkouší se zvědavosti, neboť jsou tímto návykem doslova obklopeny, a to od svého nejtělejšího dětství. I když v naší republice kouří průměrně menší polovina mužů a asi třetina žen, v rodinách jsou děti v naprosté většině svědky kouření svých rodičů: pouze 34,4 % dětí má oba rodiče nekuřáky. Je stále nejčastějším jevem, že v rodině kouří otec (tomu je vystaveno 32 % dětí), druhým nejčastějším jevem je, že kouří oba rodiče (u 25 % dětí) a u necelé desetiny kouří matka. Zejména v mladších rodinách kouří čím dál tím více žen. Matčino kouření také více ovlivňuje budoucí kouření u dětí, a to jak u chlapců, tak u dívek...“* (Svobodová, 1990, s. 5)

1.2.2 Vrstevníci

Setkávání se s vrstevníky a vztahy s nimi, mají v tomto období života na osobu nesmírný vliv. Důvodem může být snaha o vytváření nových sociálních vztahů. Osoby v této životní etapě se snaží držet krok se svými soukmenovci, a proto se je snaží co nejvíce napodobovat, aby nebyli pozadu, a tak se mohli stát terčem posměchů. Dalším důvodem může být i upoutání pozornosti ve skupině, kdy se nezletilá osoba snaží projevit něčím zakázaným, a to v našem případě právě kouřením.

Jak uvádí i Macek (2003, s. 81), skupina vrstevníků může mít na jedince pozitivní vliv. Osoba se cítí, že někam patří, adolescenti jsou k sobě vzájemně solidární a mohou si vzájemně pomáhat. Ovšem ne každá adolescentní skupina má takové priority a dítě se tak může dostat do situace, kdy má skupina nastaveny jiné priority. Může docházet k rizikovému chování, kdy jsou naplní skupinových aktivit experimenty nebo užívání návykových látek včetně kouření a v dnešní době tedy i k užívání různých forem elektronických cigaret.

2 KOUŘENÍ JAKO PATOLOGICKÝ JEV

Kouření neboli kuřáctví můžeme označit jako pravidelné užívání tabákových výrobků, při jeho absenci se začnou projevovat příznaky návykového chování. Ve své podstatě se jedná o sociálně-patologický jev, který přechází do stavu závislosti.

Závislost je stav, kdy má jedinec potíže s kontrolou množství užívané látky, takový jedinec postupně zanedbává jiné zájmy a preferuje trávení volného času formou užívání dané návykové látky. Tento sociálně patologický jev může mít velký dopad na zdravotní stav jedince, ale i jeho okolí, které se stává pasivními kuřáky. V horším případě takový jedinec může negativně ovlivňovat blízké, a to především adolescenty, u kterých je riziko sklonu k užívání větší.

Jako spouštěč závislosti může označit různé příčiny. Tyto příčiny se mnohdy shodují i s příčinami u alkoholismu či jiných návykových látek, ke kterým mají především adolescenti sklony. Většinou příčina tkví v kombinaci osobnostní charakteristiky, tedy jedná se o vliv dědičnosti, vlivu prostředí a dostupnost dané látky, v našem případě cigarety (Bártlová, 1998, s. 20-27). Podle Vykopalové: *„Závislost vzniká na základě uskupení behaviorálních, kognitivních a fyziologických faktorů, které se vytvoří po opakovaném užívání psychoaktivní látky. Syndrom závislosti může vzniknout ve spojitosti se specifickou látkou (tabák, alkohol, káva) nebo skupinou látek (opioidy) nebo v souvislosti se skupinou farmakologicky psychoaktivních látek.“* (Vykopalová, 2002, s. 59)

Vykopalová (2002, s. 59) dále popisuje různé formy psychoaktivních látek, které se mohou užívat **experimentálně**, nejčastěji bývá tato forma u adolescentů, **rekreačně**, jedná se například o příležitostného kuřáka s nerozvinutou závislostí, **symptomaticky**, závislost ještě není příliš rozvinutá či trvale, což je spouštěčem závislosti.

Důležitým termínem, který v kapitole nesmíme opomenout je i stav abstinence. Ve své podstatě se jedná o stav, kdy závislá osoba neužívá danou látku, na které je závislá a začínají se projevovat abstinenci příznaky jako je například nervozita, pocení, kousání nehtů a v horších případech, kdy je touha po látce nesnesitelně přitažlivá, je potřeba vyhledat lékařskou pomoc.

2.1 Znaky závislosti

Závislost je velmi podstatným stádiem závislé osoby, a proto je potřeba tuto problematiku popsat podrobněji. Jedním z předních osobností zabývajících se tímto problémem je Nešpor (2003, s. 16-25), který popisuje šest hlavních znaků závislosti: Prvním znakem závislosti je Silná touha nebo pocit puzení užívat látku odborně tento termín můžeme nazvat také jako „craving neboli bažení“, u kterých Nešpor popisuje několik objektivních projevů, které lze u takového jedince rozeznat. Mezi těmito

projevy patří například stav, kdy člověk není příliš soustředěný, jeho paměť je oslabená, má zhoršené postřehy nebo má zvýšenou tepovou frekvenci. Dále nešpor uvádí i tři používané zásady, jak může jedinec překonat bažení: „*Vyhýbat se situacím, které bažení vyvolaly, uvědomit si negativní důsledky recidivy a odvádět pozornost.*“ (Nešpor, 2003, s. 17) Druhým znakem závislosti jsou potíže se sebeovládáním, kde je popsán rozdíl mezi bažením a sebeovládáním, tedy rozdíl mezi stránkou subjektivity a chování jedince. Tento stav dle Nešpora (2003, s. 19) shrnuji v následujícím schématu **bažení a sebeovládání**:

1.možnost: Spouštěč (např. rizikové prostředí) vyvolá bažení a to zhorší sebeovládání.

*Spouštěč → bažení není zvládnuto nebo ani zaregistrováno
→ zhoršené sebeovládání*

2.možnost: Spouštěč (např. rizikové prostředí) vyvolá bažení, to je zvládnuto a člověk poučen zkušeností se začne vyhýbat i spouštěčům. Sebeovládání se tak zlepšuje.

*Spouštěč → bažení → zvládnutí bažení → vyhýbání se
spouštěčům → zlepšení sebeovládání*

3.možnost: Spouštěč (např. rizikové prostředí) vyvolá bažení, to je zvládnuto, ale člověk podcení vliv spouštěčů. Jejich vliv může v budoucnu vyvolat další silná bažení, a tak ohrozit sebeovládání.

*Spouštěč → bažení → dočasné zvládnutí bažení →
podceňuje spouštěče → sebeovládání je ohroženo*

Dalším v pořadí třetím znakem závislosti je somatický odvykací stav, kde Nešpor (2003, s.20-22) popisuje míru nebezpečnosti u jednotlivých návykových látek. V tomto rozdělení neshledává odvykací stav u tabáku, jako ohrožující život a zahrnuje ho tak do tohoto stupně ohrožení společně s kanabinoidy a těkavými látkami. V dalším bodě neboli znaku nastává růst tolerance, která je s dobou užívání látky postupně navyšována, nebo účinek určitého množství začne být méně uspokojivým. Dalším znakem je zanedbání jiných potěšení a zájmů, které už byly zmíněny výše. A posledním znakem, který je asi nejznepokojivější je stav, kdy jedinec pokračuje s užíváním látky i přes jasný důkaz škodlivých následků, ke kterým dochází i přes provedení různých opatření či procesu prevence.

2.2 Výskyt kuřáctví u adolescentů

Závislost na látce nikotin, která je obsažena v tabákových výrobcích je jednou z nejsilnějších a nejhůře léčitelných závislostí, které se v našem prostředí vyskytují. Jedná se o stav, při kterém má jedinec silné nutkání kouřit i přes to, že si je vědom škodlivosti cigaret. Závislost na nikotinu je specifická v tom, že jedinec nemá nedostatek vůle nebo netrpí poruchou osobnosti, ale trpí onemocněním, jehož charakter je progresivní, recidivující a chronický. Diagnóza tohoto onemocnění nese označení F 17 (Králíková, 2011, s. 453)

K této problematice Presl (2007) dodává fakt, že řada osob se dokázala zbavit závislosti na tvrdých drogách, závislosti na nikotinu však nikoliv. Tento výrok podporuje i popularita kouření cigaret v České republice, která s příchodem e-cigaret trochu poklesla a podle Mühlpachra (2008, s. 87-88) začíná mít oproti alkoholu sestupnou tendenci. Velkou podporu nekuřáctví mnoho osob spatřuje v novodobém trendu zdravého životního stylu, díky kterému se počet kuřáků snižuje.

Mühlpachr (2008, s. 87) uvádí, že díky následkům kouření v ČR denně umírá okolo 63 osob, přičemž kuřáků je více mužů (60 %), žen však kouří taky hodně (40 %). Řada zdravotnických organizací pokládá tento stav za varovný a shledává velkou návaznost i mezi požíváním alkoholických nápojů, které se v České republice taktéž těší velké oblibě.

Jelikož je tabák společně s alkoholem v České republice legální návykovou látkou, je téměř nemožné dosáhnout stavu absolutního zamezení užívání u mladistvých osob. Dle výzkumu, který byl v ČR implementován u dětí ve velkých městech, je z výsledků zřejmé, že více než polovina adolescentů ve věku 12–14 let kouří. (Presl, 2005)

Každý z nás by si měl tedy položit ruku na srdce a zamyslet se nad tím, kdy měl svoji první cigaretu. Já ze své vlastní zkušenosti vím, že už na základní škole v 9. třídě bylo 17 školáků včetně mně a z toho 13 už před patnáctým rokem cigaretu kouřilo. Ve třídním kolektivu na střední škole už byla jednoduše zpozorovatelná závislost na nikotinu, kterou téměř 50% třídy trpělo. Mé domněnky a ucelený obraz, který mám utvořen v této problematice, u dětí podporuje i následující text z Mühlpachrovi (2008) kapitoly věnované tabakismu.

„Ve školní populaci je kouření ve srovnání s alkoholem ještě výraznějším hromadným jevem. Cigareta si prosazuje postavení symbolu mužnosti a dospělosti. Kuřáctví je spojeno s prospěchem, jak konstatuje Heller (1996). Čím horší prospěch, tím více a častěji jsou kouřeny cigarety. Typický silný kuřák je chlapec nejvyšší třídy ZŠ s podprůměrným prospěchem. Mezi děvčaty je zřetelně více nekuřáček než mezi chlapci a mezi chlapci je zřetelně více především slabých kuřáků. Ti vytváří další základnu pro vývoj a s postupnými ročníky narůstá množství kuřáků i počet vykouřených cigaret. U chlapců 8. tříd se špatným prospěchem lze najít již návykové kouření.“ (Mühlpachr, 2008, s. 88)

Dle Mühlpachra (2008, s.88) tedy vyplývá, že už na středních nebo dokonce i základních školák je pozorovatelný různý stupeň užívání tabákových výrobků. Tyto stupně vytváří následující typy kuřáků dospělých, ale i nezletilých.

Schmidt (1982 in Mühlpachr, 2008, s. 88) dělí kuřáky na následující typy: **Příležitostný kuřák, návykový kuřák, kuřák s psychickou závislostí a kuřák s psychickou a fyzickou závislostí.**

Příležitostný kuřák: Tento typ kuřáka kouří jen příležitostně, například jen v určitých situacích a nepociťuje potřebu uspokojit touhu po nikotinu.

Návykový kuřák: Tento typ je schopen ukončit kouření bez větší námahy a tuto látku požívá většinou jen se zvyklostí. Nerozvíjí se u něj psychická závislost.

Kuřák s psychickou závislostí: Osoba spadající do tohoto typu kouří z požitku, v cigaretě spatřuje chuť, vůni či kuřácký ceremoniál. Do tohoto typu řadíme i osoby, které kouří kvůli uvolnění nebo uklidnění.

Kuřák s psychickou a fyzickou závislostí: Velký vliv tu mají farmakodynamické účinky nikotinu, které kuřák vyhledává kvůli emočně vegetativnímu prožitku. Fyzická závislost se tu projevuje silným bušením srdce, třesem či návaly pocení.

V současnosti nám k určení stupně závislosti na nikotinu slouží Fagerströmův test (viz tab. 1). Tento test obsahuje celkem šest jednoduchých otázek, které má člověk během 2 minut vyplněné. Postup

testu je následující: Respondent si vybere vždy jednu s uvedených možností, u každé možnosti je vždy příslušný počet bodů, tyto body sečteme, a součet nám určí v jaké míře je člověk závislí na nikotinu. Z pravidla se jedná o pět kategorií závislosti, které jsou uvedeny u následující tabulky samotného testu.

Test je anonymní a slouží nejen ke statistickým údajům, ale především pro kuřáka samotného.

Já jsem konkrétní verzi testu čerpala z webových stránek kardiologického centra IKEM (www.IKEM.cz), kde se respondentovi po vyplnění zobrazí i konkrétní informace o jeho stavu a jsou mu tu doporučeny následující kroky, a to i s odkazem na specialisty, kteří mu jsou schopni s odnaučením přestat.

Tabulka 1. *Fagerströmův test nikotinové závislosti*
 Zdroj: www.ikem.cz

I. Jak brzy po probuzení si zapálíš první cigaretu?	
Do 5 minut	3 body
Za 6–30 minut	2 body
Za 31–60 minut	1 bod
Po 60 minutách	0 bodů
II. Jak je obtížné nekouřit v místech zákazu kouření?	
Je	1 bod
Není	0 bodů
III. Kterou cigaretu nemůžeš postrádat?	
První ráno	1 bod
Kteroukoliv jinou	0 bodů
IV. Spotřeba cigaret denně?	
0–10	0 bodů
11–20	1 bod
21–30	2 body
31 a více	3 body
V. Kouříš častěji během dopoledne?	
Ano	1 bod
Ne	0 bodů
VI. Kouříš při nemoci a upoutání na lůžko?	
Ano	1 bod
Ne	0 bodů
Hodnocení:	
0–1 bod:	Velmi nízká, nebo žádná závislost
2–4 body:	Nízká závislost
5 bodů:	Střední závislost
6–7 bodů:	Vysoká závislost
8–10 bodů:	Velmi vysoká závislost

2.3 Prevence kouření

Jediným nástrojem, jak děti už v útlém věku odradit od užívání tabákových či jiných návykových látkách, je proces prevence. Pojem prevence je všeobecně známý a já jsem si vzhledem k problematice zvolila definici od Nešpora (2003, s. 133-134) ten uvádí, že prevence je proces, při kterém se snažíme předejít samotnému užívání návykových látek, včetně alkoholu a tabáku, nebo je to alespoň snaha tuto závislost oddálit do doby, kdy už jsou dospívající děti relativně odolné. Dále je to snaha směřující k omezení či zastavení s experimentováním, aby se předešlo tělesné i duševní újmě. Prevence tedy neznamená předávání informací, které jsou pro děti atraktivní, ale snaží se zlepšit a uzdravit to samotné chování cílové skupiny. Záškodná (1998, s. 35) klade důraz u primární prevence především na strukturní charakteristiku primární rodiny, která má největší význam právě v dětství. Důležitá je tedy rodinná konformita, která dítěti utváří postoj k pití alkoholu či kouření a v případě započetí tohoto patologického jevu je schopna dítě dostatečně stimulovat a předcházet tak vývoji závislosti. Podle Vykopalové (2002, s. 78-79) by měla být prevence zaměřena především na problém prvního použití a na motivaci. Rovněž je důležitá i sociální úroveň a míra zaměstnanosti, tyto aspekty jsou důležité v oblasti drogové léčby a prevence.

Vykopalová (2002, s. 78-79) uvádí prevenci v historickém kontextu. Samotný koncept protidrogové politiky datujeme přibližně do roku 1993, kdy jsme se jako národ začali probouzet z období klamů a 110% výkonosti a začalo se objevovat patologické chování včetně závislosti, které podle minulého režimu neexistoval. Jevy, které u nás do té doby nebyly příliš zmapované, se vyskytovali ve velké míře, což bylo podnětem pro zakládání organizací věnujících se tomuto problému. Jediné organizace zabývající se touto problematikou byly do počátku 90. let síť AT poraden (alkohol a toxikomanie).

Tato síť se následovně rozpadla, některé pobočky se začaly zabírat jinou související problematikou, ostatní se zavřely. Novou organizací zabývající se problematikou drogové závislosti se stalo Národní centrum podpory zdraví v Praze, které se těšilo velkým úspěchu díky projektu Maják, který byl určen pro alkoholově a drogově závislé. V současnosti v této sféře působí několik nevládních organizací.

Při procesu léčby je velmi důležitá funkce řetězce: kontaktní centrum – detoxikační centrum – terapeutická komunita – závěrečná resocializace a návrat do společnosti.

U problematiky drogové politiky je bezesporu neopomenutelný klasický systém prevence, který zahrnuje tři úrovně prevence. **Primární prevence** se týká všeobecných podmínek, které se snaží předcházet vzniku závislosti. V praxi je to tedy proces, díky kterému se snažíme úplně předejít vzniku závislosti. Nešpor (2003, s. 134) nám představuje přehled zásad pro efektivní primární prevenci: program prevence by měl být včasný a přiměřený věku dětí, měl by být interaktivní, mělo by se ho

zúčastnit co největší množství žáků, je potřeba brát v potaz místní specifika a osoba provádějící program by měla mít předpoklad k těmto dovednostem, musíme děti seznámit s legálními i nelegálními látkami a v programu by neměl chybět ani názorný případ, jak po konzumaci látky mohou děti dopadnout. **Sekundární prevence** známou také jako adresnou se snažíme ovlivnit již ohroženou skupinu obyvatelstva. Tato skupina je ohrožena bezprostředně nebo je díky vlivu působení okolí (rodina, vrstevníci, sociální status) náchylnější ke vzniku závislosti. Díky včasné intervenci nebo prognóze můžeme zamezit vzniku rozvoje patologického jevu u dané skupiny nebo jednotlivce. **Terciální prevenci** je myšleno mírnění projevů již patologicky aktivní osoby, u které se díky projektu snažíme omezit důsledky a dbát na dohled. Mimo to má zabránit recidivě i u osob po absolvování terapie.

Třístupňový model je znám a využíván ve velké části světa, a především v Evropě, v USA je prevence dělena podle druhu intervence, ta je rozdělena na **všeobecnou prevenci**, která je určena pro obecnou skupinu, **selektivní prevence** pro osoby se zvýšeným rizikem, **indikovaná prevence** pro osoby vykazující známky závislosti, **léčba** a jako poslední možnost je snaha o **udržení stavu** a prevence recidiv. (Nešpor, 2003, s. 133)

Z globálního hlediska se státy snaží u vzniku patologických jevů jít až do hloubky, kde se snaží omezit samotnou poptávku a nabídku drog. V momentě, kdy u adolescentů nebude přítomna nabídka cigaret či jiných drog, nebude ani tak vysoká poptávka. Jak lze z textu pochopit, u dětí a adolescentů je v nejhojnějším počtu praktikována primární prevence, která by měla zničit už samotné „jádro“ patologického jevu. Tuto prevenci mohou z části praktikovat nebo podporovat pedagogové, po kterých se podle Jedličky (1998) žádá osvojení částečně diagnostických schopností, které lze vyvodit díky pozorování změn u žáka. Zlepšovat u žáků povědomí o rizicích spojených s užíváním drog. A velmi důležité je umění stát žákům příkladem a učit je správným hodnotám a návykům.

3 ELEKTRONICKÉ CIGARETY

Elektronické cigarety, zkráceně e-cigarety, jsou novodobým hitem se stoupající tendencí. Tak jako jsou určité trendy v módě, tak e-cigareta je trendem v kuřáctví. Důvodem této popularity je především snaha organizací, které distribuují tyto e-cigarety, nalákat potencionální zákazníky na to, že e-cigareta je oproti normální cigaretě méně škodlivá, nebo méně zapáchají či se vyrábí i v ovocných příchutích, které jsou u normálních cigaret ve členských zemích EU zakázané. Velmi lákavé je pro potencionální uživatele i fakt, že e-cigarety se v současné době dají koupit a kouřit téměř kdekoliv.

3.1 Elektronický systém užívání nikotinu a jeho principy

Electronic Nicotine Delivery Systems, zkráceně ENDS, jsou výrobky uvolňující do organismu nikotin formou již zmíněného zahřívání tabákového extraktu. Mezi ENDS řadíme i e-cigarety a důvodem proč tento systém vznikl, byl prostý. Hlavním úkolem při tvorbě systému END bylo zmírnění pasivního kuřáctví a odstranění nedopalků, které ve světě vytváří obrovskou ekologickou stopu. (www.NIH.gov)

Principů e-cigaret je mnoho a odvíjí se vzhledem k druhu e-cigarety. Mezi hlavní princip řadíme stav, kdy je e-cigareta baterií napájený elektronický obvod umístěný do plastové makety cigarety, případně mající jiný tvar. (www.kuřakova-plice.cz) Tento systém kuřákovi umožňuje inhalovat nikotinovou nebo bez nikotinovou látku prostřednictvím nádržky, kde je tekutina umístěna a při inhalaci nebo takzvaném „šluknutí“ spustí čidlo systém zahřívání, který látku odpařuje. Druhá nejpoužívanější možnost je, že zařízení slouží jako nástavec, do kterého se umísťuje tabákový výrobek podobný klasické cigaretě, který se vsune do zařízení a napíchnutím na nahřívací tělíčko začne po spuštění uvolňovat látky. Tyto látky následovně uživatel vdechuje.

3.2 Historický vývoj e-cigaret

Jak již bylo zmíněno, je mnoho důvodů, proč vznikl podnět pro tvorbu e-cigaret. Mezi nejznámější důvod a současně příležitost pro firmy, řadíme zákaz ochucených cigaret, který nabyl platnosti v zemích EU v roce 2016. Jelikož mezi kuřáky bylo i spoustu příznivců ochucených cigaret, především u mladší kuřáků, e-cigarety s příchutí pro ně byly ideální náhražkou cigarety skutečné. Další vlna kuřáků e-cigaret se předpokládá v tomto roce, jelikož by měl vstoupit v platnost zákaz i mentolových cigaret, které bylo doposud v ČR možno volně zakoupit.

Samotná technologie e-cigaret sahá do vzdálenější historie, konkrétně do roku 2000, kdy přišla čínská společnost Ruyan s touto myšlenkou. O tři roky později si tatáž společnost nechala tuto technologii patentovat. Tato první e-cigareta fungovala na bázi ultrazvukového rozprašování náplně, které se inhalovalo. Tuto technologii po čase upravila jiná čínská společnost „Cixi E-Cig Technology“, která ultrazvukový rozprašovač nahradila topným tělískem. Tato společnost je v současnosti největším výrobcem e-cigaret na světě a vlastní ochranné známky, jako je například: „E-Cig, E-Cigar, E-Liquid“ a další. (www.kuřákova-plice.cz)

3.3 Druhy e-cigaret

V posledních letech se díky popularitě e-cigaret zvyšuje poptávka po nich, a aby byl tento trh vyvážen, přichází i nabídka. Nabídka ve formě několika druhů moderních zařízení od nespočetného množství firem z celého světa. Jednotlivé firmy se snaží prorazit s určitým specifíkem a snaží se svůj produkt předvést co nejlépe. Jedním z největších tahů těchto společností bývá tvrzení, že e-cigareta je méně škodlivá pro náš organismus. Toto tvrzení se však v roce 2019 stalo velmi diskutabilním, jelikož se u kuřáků určitého druhu e-cigarety především v USA začaly projevovat respirační onemocnění, kdy u některých případů končili smrtí.

3.3.1 E-cigareta IQOS

Provozovatelem řetězce elektronických cigaret IQOS je společnost Philip Morris International, která tento druh moderního kouření začala propagovat a prodávat v roce 2014. Název IQOS je zkratkou pro anglickou frázi: „I quit ordinary smoking“ v překladu do českého jazyka to znamená: „Končím s běžným kouřením“. Výrobce tuto e-cigaretu distribuuje jako lepší variantu kouření oproti normální cigaretě, která uživateli nabízí stejné uspokojení bez zápachu, jak tomu je u klasických cigaret. Důležitou informací, kterou tato firma propaguje je fakt, že je kouření lepší, nikoliv zdravější. (www.IQOS.com)

Hlavní změnou oproti klasické cigaretě je u IQOSu to, že se tabák pouze zahřívá a nespaluje. Tabák je balen ve formě podobné cigaretě, jen je kratší a má tabák trošku jinou strukturu a je vlhčený. Tabákové náplně do IQOSu se nazývají HEETS a u nás se původně prodávaly pouze tři příchutě, kdy první má intenzivní chuť tabáku a je nejvíce podobná cigaretě klasické, druhá příchut' je pro kuřáky, kteří byli zvyklí kouřit takzvaně lehké cigarety, třetí příchut' je vhodná pro kuřáky zvyklé na mentolové cigarety. V roce 2019 se ovšem nabídka rozšířila o další tři varianty a v současnosti společnost v České republice nabízí v prodeji šest druhů těchto tabákových náplní.

Mimo státy evropské unie jsou k dostání i další ovocné varianty náplní, které jsou u nás zakázané. Tyto varianty se dováží především z Ukrajiny a jsou lákadlem především pro mladší kuřáky a mladistvé osoby. Tyto cigarety si můžete běžně objednat u neoficiálních distributorů působících přes sociální sítě, tito distributoři mnohdy totožnost kupujícího neověřují, stejně jako věk, tudíž je koupě těchto náplní nesmírně jednoduchá i pro neplnoleté osoby, které ve většině případů neodradí ani cena pohybující se okolo 150 korun českých a více.

Druhou a hlavní částí potřebnou u tohoto typu kouření je samotný přístroj IQOS. Toto zařízení funguje na principu nahřívání pomocí nahřívacího tělíska, na které je tabáková náplň napíchnutá. Přístroj je složen ze dvou částí, první z nich je samotná tužka, do které je náplň vpichována a následovně kouřena. A druhou částí je pouzdro, ve kterém je tužka uchovávána a nabíjena. Pouzdro vydrží nabito přibližně vykouření jedné krabičky, tedy dvaceti cigaret a následovně se musí nabít, a to prostřednictvím nabíječky, jako je u mobilních telefonů.

Z vlastní zkušenosti uznávám IQOS, jako kvalitnější a opravdu lepší alternativu klasických cigaret. Jediný velký problém shledávám v použitých náplních, které jsou poměrně větší než u běžné cigarety a filtr tohoto nedopalku obsahuje několik vrstev filtrů z různých materiálů, které nejsou moc šetrné k přírodě.

3.3.2 E-cigareta GLO

Koncem roku 2018 se na trhu propagujícím systém nahřívacích cigaret objevila zatím největší konkurence IQOSu a to GLO, které na trh představila firma British American Tobacco (BAT). I tato firma využila nových technologií ve spojení s tabákem a vytvořila tak přístroj se systémem nahřívání podobně, jak tomu je i u IQOSu.

Jelikož bylo potřeba se od konkurence odlišit a ukázat potenciálním zákazníkům něco víc, u GLO je možno kouřit až dvě cigarety po sobě a není tam potřeba čekat na čtyř minutovou prodlevu u nabíjení přístroje. Sice toto vylepšení není moc přátelské k lidem, kteří si tento přístroj pořizují kvůli omezení kouření, ale představuje větší zájem u vysoce závislých kuřáků, kteří pouze chtějí přejít jen na méně škodlivou formu kouření. Stejně jako se tabákové náplně u IQOSu jmenují HEETS, u GLO se náplně jmenují NEO, nahřívané na 240°C, a aby byla firma opět o krok předem, začala nabízet více druhů náplní mezi kterými jsou i ovocné příchutě. Tyto náplně jsou zatím v ČR legální, jelikož se nejedná o cigaretu, ale pouze o tabákovou náplň. (www.myglo.cz)

Přístroj je opět velký tak, aby se kuřákovi vlezl i do kapsy a má velikost o něco menší jako krabička cigaret, jak tomu je i u pouzdra na IQOS. Jen design oproti IQOSu je hranatý a připomíná tak spíše

vaporizéry nebo přístroje na glycerínové tekuté náplně. Přístroj se vyrábí v různých barevných variantách, aby tak přilákal větší okruh zákazníků.

Velkým rozdílem je ovšem fakt, že GLO je pouze samotný přístroj bez jakéhokoliv pouzdra nebo druhé části. Na tabákovou náplň je vyhrazen otvor a zařízení obsahuje pouze jedno tlačítko a není ho potřeba nijak rozkládat u vynětí náplně či čištění. Firma se tedy snaží propagovat i jednoduchost. Co se týče nabíjení, opět přístroj vystačí asi na jednu krabičku náplní, tedy na 20 cigaret a následovně se musí nabít stejně jako telefon přes kabel.

Firma tento výrobek velmi propaguje a v mnoha případech přebírá zákazníky i konkurenci. Mnoho dalších dotázaných si na GLO nezvyklo, jelikož tu je úplná absence dýmu, a tudíž schází požitok z kouře a z celkového pocitu, že člověk kouří. Jako velké negativum opět shledávám velikost toho takzvaného nedopalku, který je opět větší než u běžných cigaret.

Rizika spojená s kouřením u mladistvých jsou následující. Největším problémem při koupi tohoto produktu, potažmo i u IQOSu, je dostupnost. Zařízení tohoto typu si může celkem lehce sehnat i nezletilý člověk. Pro příklad je koupě přes internet, kde může takový adolescent použít osobní údaje rodičů, což není ve společné domácnosti nijak namáhavá záležitost. Další z možností je oslovit starší zletilé přátele, aby produkt zakoupili. A dle mého názoru nejhorší možnost je si přístroj zakoupit u překupníka, kterého zajímá pouze zisk, nikoliv riziko závislosti na nikotinu, které je u adolescentů vyšší.

3.3.3 E-cigareta Nick

Další z široké škály nikotinových výrobků je značka Nick, která je jedním z největších zástupců prodávající na českém trhu jednorázové e-cigarety a klasické e-cigarety s liquidovou náplní. Na českém trhu je tato značka rozšířena v hojném množství a na trhu působí déle než výše zmíněné e-cigarety se systémem nahřívání tabáku.

První ze zmíněných možností jsou e-cigarety s liquidovou náplní, které mají tvar větší propisky a uživatel si do tohoto přístroje dolévá tekutinu zvanou liquid. Ta může být s obsahem nikotinu nebo bez něj a je vyráběna v nesmírném počtu příchutí. Tento systém funguje na principu nahřívání tekutiny, která se následovně odpařuje a je uživatelem vdechována. Tento princip e-cigarety je téměř totožný s takzvanými vaporizéry. Cigareta je malá a decentní, z pravidla je součástí baterie, která vydrží dobu určenou podle výkonu zařízení. Tento způsob kouření byl velmi populární kolem roku 2015. V současnosti tento druh e-cigaret už tolik lidí nekouří a jak lze předpokládat, jedná se spíše o mladší věkovou skupinu, která v mnoha případech u začátku tohoto boomeru nebyla ani plnoletá. Velmi nepříznivou událostí, ovlivňující popularitu těchto cigaret s tekutou náplní, bylo úmrtí několika osob

na území USA. Tímto případem se zabývala i organizace WHO, která potvrdila zavinění. Ovšem e-cigarety způsobující onemocnění obsahovali THC a tento druh u nás není legální a ani distribuován.

Druhou zmíněnou cigaretou je NickOne jednorázová cigareta. Tento druh cigarety jsem využívala i já, a to zejména při pokročilém odvykání. Společnost vyrábí tyto cigarety ve variantě s nikotinem i bez něj. Jednorázová e-cigareta vypadá doslova jako propiska a vzhledem k příchuti má i určitý moderní design, který je vkusný a zaujme spoustu lidí, zejména adolescentů. E-cigareta je vyráběna ve 12 příchutích včetně příchutě coca-cola nebo lesní plody. Cigareta stojí 139 korun a dá se zakoupit v každé trafice. Její funkčnost je 500 potahů a atraktivní pro kuřáka je její neomezený počet potahů v určitém čase či fakt, že přístroj vytváří kouř a cigareta mívá příjemné aroma. Hlavním problémem je její snadná dostupnost pro nezletilé a předpoklad, že toto kouření rodiče neodhalí, netvoří totiž žádný zápach a svým vzhledem jsou velmi diskrétní. (www.enick.cz)

3.4 Dopady e-cigarety

Jelikož se zatím jedná o poměrně nový trend, rizika spojená s tímto způsobem kouření nejsou pochopitelně ještě nijak prozkoumána. Množství těchto zařízení se na trhu po celém světě denně zvyšuje a kontrola státních i nadvládních organizací, jako je World Health Organization (WHO) – světová zdravotnická organizace, je nemožná.

Všechna rizika, která nám u tohoto kuřáckého trendu hrozí, ještě neznáme. Ovšem řada kuřáků se silnou závislostí na nikotinu, dokázalo díky tomuto trendu omezit kouření nebo dokonce úplně přestat kouřit. Zatím vše nasvědčuje tomu, že e-cigarety mají slibnou budoucnost, ovšem kroky našich politiků jsou nevyzpytatelné, a proto se může stát, že se zákazem ochucených náplní pomine i zájem a prosperita. Všechny tyto úvahy jsou ovšem hudbou budoucnosti, která nám odhalí skutečný dopad na lidský organismus.

Vzhledem ke všem předem zmíněným faktům a myšlenkám jsem vymezila několik hlavních kladů i záporů, které kouření e-cigaret obnáší. Jak tomu z pravidla bývá, vždy se nejdřív říká ta špatná zpráva, a proto tedy nejdříve vymezím záporny.

3.4.1 Zdravotní rizika

Úplně největším záporem, který při jakémkoliv typu kouření nastává je **zdravotní riziko**. To že je kouření obrovským rizikem pro zdraví, je v současnosti všeobecně známý fakt pro dospělé i děti, ovšem jsou tato rizika totožná? Mezi běžné onemocnění způsobené kouřením, jak uvádí Zobačová (2014), patří chronická obstrukční plicní nemoc, která je kouřením způsobena u 70-80 % případů, dále může být příčinou i dalších respiračních onemocnění, nebo dokonce i rakovinu plic, která může

být pro pacienta fatální. Mimo plicní onemocnění, má kouření vliv i na kardiovaskulární a cévní onemocnění srdce, zvyšující riziko infarktu. Dále mohou působit i v návaznosti na cukrovku, imunitní systém či kožní problémy.

Specifické problémy nastávají však u dětí, a to především u adolescentů. U této skupiny je velký problém v tom, že si většina z kouřících adolescentů myslí, že může přestat ze dne na den, a proto je jejich představa o závislosti zkreslená, problémem je však fakt, že děti jsou více a rychleji náchylné k závislostem a čím dříve začnou kouřit, tím více následků na zdraví si ponесou. Tento problém si většinou připustí až v dospělosti. (www.Zdravě.cz) V případě, že má adolescent nějaké zdravotní problémy, jako je alergie nebo astma, je tendence zhoršení onemocnění větší než u dospělých kuřáků, jejichž plíce už jsou dovyvinuty. Důležitý je i pohyb, jelikož u adolescentů kuřáků dochází k většímu zadýchávání, je jejich tělesná aktivita omezena. U pubescentů je všeobecně známí problém s akné, pokud je pubescent kuřák, tento problém si zhoršuje, jelikož látky obsažené v cigaretách zhoršují a prodlužují průběh akné. Když zůstaneme ještě u problému se vzhledem, při kouření běžných cigaret je bezprostředně důležitý žár, kterého se při kouření dosahuje, ten ovšem přímo působí na pleť, která je tak více zatěžována. V neposlední řadě je ze zdravotní stránky problém shledáván i u kazivosti zubů, pokud osoba kouří už v období pubescence, je větší pravděpodobnost, že začne mít problémy s chrupem mnohem dříve. (www.Niquitin.cz)

Zdravotních rizik je u kouření spousta, tyto rizika se od sebe mírně odchyľují u různých druhů cigaret, současný trend e-cigaret propaguje fakt, že se jedná o méně škodlivé kouření, jestli je tvrzení pravdivé se dozvíme až za pár let, v současnosti je ještě na tvoření uceleného závěru o e-kuřáctví brzy.

3.4.2 Ostatní zápory e-cigaret

Jedním ze záporů, které kouření e-cigaret má je pořizovací cena. Většina elektronických zařízení je dlouhodobého charakteru, je tedy potřeba počáteční investice, která se většinou pohybuje od jednoho tisíce a více. Další nevýhodou stále finančního charakteru je cena náplní. Ať už se jedná o tabákové nebo tekuté náplně, cena je zpravidla vyšší než klasická cigareta. Třetí nevýhodou je životnost baterie. Každému z uživatelů e-cigaret se někdy stalo, že se mu protáhl pobyt v práci nebo někde v baru s přáteli a jeho zařízení došla baterka. Co v takovou chvíli? Zábava je velká a odcházet domů se nechce, ovšem potřeba nikotinu je vysoká a s požitím alkoholu se ještě zvyšuje. Ve většině těchto případů takový kuřák sáhne po normální cigaretě nebo požádá obsluhu, zda nemá nabíječku. Jedním z největších problémů ovšem shledávám dostupnost pro mládež. E-cigarety bývají pro adolescenty většinou lépe dostupné, jelikož jak už bylo řečeno, se dají objednat z internetu. Nebo v mnoha případech se i stane to, že prodavačka v trafice nebo i v jiném obchodě, kde se náplně prodávají, se

spoléhá na to, že si přístroj zakoupí pouze zletilá osoba, a proto nemá potřebu se ptát při prodeji náplní na věk. Tento problém je spojen i s dalším záporem, a to poměrně zdlouhavý proces koupě, jelikož je potřeba u většiny distributorů vyplnit formulář s osobními údaji včetně čísla občanského průkazu. Myslím si tedy, že tato zdlouhavá procedura některé potencionální zájemce odradí. Záporů e-cigaret mnoho lidí spatřuje jinak, já však čerpám především z vlastních poznatků a zkušeností, které s těmito produkty mám.

3.4.3 Klady e-cigaret

Na druhou stranu, mezi hlavní klad e-cigaret patří fakt, že by potencionálně neměly zatěžovat lidský organismus. Další výhodou je specifický zápach, který se u e-cigaret nevyskytuje, ba naopak u některých druhů je cítit příjemné aroma. Další výhodou, a to především pro uživatele je možnost, kouřit toto zařízení i v interiérech, jako je například restaurace či pohostinství. Plusem pro kuřáky je i množství příchutí, které se u normálních cigaret neustále omezuje. Plus spatřuji i v diskrétnosti a celkově nevýraznému designu některých druhů. Asi největší výhodou nebo spíš příležitostí, kterou e-cigarety přináší, je omezení počtu vykouřených cigaret a u některých druhů tak dochází ke zmenšení počtu nedopalků, které se na některých místech vyskytuje opravdu nepřeborné množství. Posledním přínosem, a to především pro ženy je fakt, že e-cigarety nedosahují tak vysokých teplot při kouření a nejsou v přímém kontaktu s pokožkou, nezpůsobují tak výraznou tvorbu vrásek nebo nezpůsobují tak výrazné žloutnutí zubů.

Přínosů spjatých s kouřením e-cigaret je mnohem více, já se však snažím vyzdvihnout ty nejdůležitější. Co zároveň však spatřuji za paradox je, že klady jako dobrá dostupnost, omezený zápach nebo diskrétnost mohou být zároveň příležitostí pro zahájení závislosti u mladých lidí, adolescentů.

Mimo výhody a nevýhody se pokusím přiblížit i rozdíl mezi e-cigaretou a klasickou cigaretou. Sice už jsem některé rozdíly zmínila už výše, příkládám i vytvořenou tabulku, která slouží jako orientační přehled v této problematice.

Tabulka 2. Rozdíly mezi elektronickou cigaretou a klasickou cigaretou

Fakt	Normální cigareta	E-cigareta
Pasivní kouření u blízkých osob	Vysoké	Mírné až žádné
Nedopalky	Vždy	Přibližně u poloviny
Zápach	Výrazný	Decentní nebo žádný
Cena	Nižší	Vyšší
Počet uživatelů	Více	Méně
Příchuť	Minimum	Velké množství
Onemocnění	Dýchací cesty, rakovina, nádory	Zatím neprokázáno
Příslušenství	Zapalovač	Přístup k napájení
Dostupnost	Velká	Velká
Omezení	V hostincích, v kavárnách, na zastávkách...	Téměř nikde
Ekologická stopa	Velmi velká	Podstatně menší
Tendence uživatelů	Klesající	Stoupající
Stupeň celsia při kouření	Cca 900°C	Průměrně 250°C

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

V mém výzkumu se především zaměřuji na to, v jaké míře adolescenti experimentují a užívají elektronické cigarety.

Jako techniku kvantitativního výzkumu jsem zvolila dotazníkové šetření, které má oproti ostatním technikám několik předností. Mezi ty nejdůležitější patří možnost snadného oslovení celkem velké skupiny respondentů, kteří odpovídají daným kritériím a tématu bakalářské práce. Mezi další klady můžeme řadit i jeho přehlednost a dostupnost jak v podobě tištěné, tak i v podobě elektronické.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaká je míra experimentování a užívání elektronických cigaret u adolescentů na středních školách.

Dílčí cíle pro tuto bakalářskou práci jsou následující. Dalším cílem mimo hlavní, je zjistit, v jakém prostředí a případně u jaké osoby se adolescenti nejčastěji setkávají s kuřáctvím e-cigaret. Jestli už požili e-cigaretu, od koho byla a v kolika letech to bylo. Současně chci zjistit, jestli adolescenti znají rizika spojená s kouřením e-cigaret, a naopak jaké výhody mají podle adolescentů e-cigarety oproti klasické cigaretě. Dalším dílčím cílem je zjistit v jakém intervalu a množství adolescenti e-cigarety kouří. Mimo to se zaměřuji i na zjištění toho, jaký druh e-cigaret adolescenti na středních školách znají nejvíce a jaký je jejich celkový pohled ke kouření e-cigaret. Co je pro tento dotazník a samotnou práci důležité, je zjistit, zda mají adolescenti lepší vztah k e-cigaretám než k cigaretám klasickým. Posledním cílem je i vyzorovat, zda adolescenti navštěvující učiliště kouří více nebo častěji než adolescenti navštěvující maturitní studium.

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

V této práci jsem si stanovila tři výzkumné otázky, které jsem doplnila i třemi navazujícími hypotézami. Odpovědi na jednotlivé otázky vyplývají ze zpracování hypotéz, pro které jsem využila metodologický test chí-kvadrát. Toto metodologické zpracování je obsaženo v kapitole zabývající se ověřením hypotéz.

Pro výzkum jsem si zvolila tyto otázky a hypotézy:

1. Existuje rozdílný počet uživatelů e-cigaret mezi adolescenty žijícími na venkově a ve městech?

H 1: Počet uživatelů e-cigaret mezi adolescenty žijícími na venkově je menší nežli počet uživatelů žijících ve městech.

2. Jaký je rozdíl v počtu uživatelů e-cigaret mezi dívkami a chlapci?

H 2: Počet dívek užívajících e-cigarety je menší nežli počet chlapců užívajících e-cigarety.

3. Jaký je rozdíl v počtu uživatelů e-cigaret mezi studenty navštěvujícími tříleté obory (učiliště) a studenty maturitních oborů?

H 3: Počet uživatelů e-cigaret je u adolescentů navštěvujících učňovský obor vyšší nežli u studentů navštěvujících maturitní formu studia.

4.3 Výzkumný soubor

Pilotáž pro ověření srozumitelnosti tohoto dotazníku jsem aplikovala na třiceti studentech, kteří navštěvují střední školy soukromé i veřejné, a to ve Zlínském kraji. Tito studenti semnou byly v kontaktu a poskytli mi i zpětnou vazbu k dotazníku.

Výběrovým souborem výzkumného šetření jsou studenti středních škol, kteří navštěvují první až čtvrtý ročník maturitní nebo učňovské formy studia. Studenty jsem oslovila prostřednictvím sociálních sítí, emailů, přátel a sourozenců spadajících do této kategorie a v neposlední řadě jsem oslovila i pedagogy, vyučující na různých středních školách na území České republiky. Důvodem, proč jsem si zvolila právě takto širou skupinu je i fakt, že ve školním roce 2018/2019 bylo v ČR dle ČSÚ 1 290 tis. středních škol a učilišť, které navštěvovalo 420,8 tis. studentů. (www.ČSÚ.cz) Byla tedy velká pravděpodobnost, že se mi vyplněných dotazníků vrátí dostatečné množství pro objektivní vyhodnocení výzkumu.

4.4 Technika výzkumu

Jelikož je moje práce orientována na kvantitativní výzkum, pro sběr dat jsem zvolila dotazníkové šetření. Tato technika mi přijde k přihlídnutí počtu respondentů, jako nejvhodnější.

Před otázkami v dotazníku vysvětluji studentům můj záměr a to, že je dotazník zcela anonymní a zabere jen minimum času, abych předešla zkreslení dat.

Dotazník obsahuje devatenáct otázek a je určen ke zjištění zkušeností adolescentů s užíváním elektronických cigaret. V dotazníku jsou použity otázky **otevřené**, **uzavřené**, **polouzavřené** a

výběrové či použití **škály**. Otevřené otázky jsou v dotazníku tři (Otázka č.: 2,16 a 17), čistě uzavřených otázek je v dotazníku osm (Otázka č.: 1,3,4,5,6,11,13 a 14), čistě polouzavřená otázka je v dotazníku jen jedna (Otázka č.: 12), co se týče otázek, kde je možno zvolit více nebo všechny možnosti, jsou v dotazníku tři (Otázka č.: 9,10 a 15) a jako poslední druh jsou škály, které jsou v dotazníku čtyři (Otázka č.: 7,8,18 a 19).

Charakter těchto otázek je přizpůsoben dané cílové skupině. V uvedených otázkách může respondent vybrat pouze jednu odpověď, vybrat více odpovědí, doplnit vlastní odpověď nebo ohodnotit svůj názor na dané škále dle vlastního uvážení.

V této části je nutno i podotknout, že jsem do dotazníku implementovala i několik otázek, které jsem našla ve výzkumech GYTS z roku 2016 (2018, s. 29-33) a ESPAD z roku 2003 (2006, s. 97-98). Oba tyto výzkumy jsou orientovány především na užívání klasických cigaret u adolescentů, kde problematice e-cigaret je věnována jen nepatrná část.

Odpovědi na každou jednotlivou otázku jsou rozpracovány do tabulek a grafů. Vzor dotazníku pro tento výzkum je přiložen jako příloha P1.

Dotazník byl respondentům rozeslán formou emailů a třídních skupin na sociálních sítích, jak už bylo zmíněno výše. Jelikož je dotazník v elektronické podobě, urychlí respondentům i mě přístup k dotazníku a minimalizovaly se tak i náklady vynaložené na tisk a dodání.

Celý dotazník jsem vytvořila přiměřeně esteticky, vzhledem k věku respondentů a snažila jsem se volit i decentní barvy. Co se týče formulace dotazníků, u každé jednotlivé otázky jsem dbala pozornosti na to, aby otázka nebyla subjektivně zabarvena a nenabádala tak respondenta k určité odpovědi. Celý dotazník je přiložen, jako příloha.

4.5 Způsob zpracování dat

Po ukončení tohoto šetření jsem si získaná data převedla do programu MS Excel a vytvořila jsem si tak základ pro další práci, konkrétně pro vytvoření grafů a tabulek. Následovně jsem začala sčítat odpovědi u jednotlivých otázek, které jsem si do Excelu zapisovala, tak abych měla u každé varianty odpovědi počet respondentů. Po tomto kroku jsem si pro ověření pomocí funkce Suma (Σ) zkontrolovala, že mám u každé otázky plný počet respondentů.

Dalším krokem je vytvoření grafů, které jsou velmi přehledné a pro orientaci vhodnější. Tyto výsledné hodnoty v grafech jsou vyjádřeny procentuálně. Pro vyhodnocení jsem zvolila kombinaci grafů sloupcových a výsečových, které jsou zvoleny tak, aby byly co nejvhodnější pro povahu otázky.

Při tvorbě grafu jsem si zobrazila hodnoty pro lepší názornost. Následovně jsem si postupně v Excelu grafy jednotlivě vygenerovala a uvedla u nich jednotlivé popisy. V závěru jsem si sjednotila jednotlivé grafy tak, aby měly přibližně stejnou velikost a usadila je do textu práce.

Po vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku jsem se přesunula k vyhodnocení hypotéz, které jsem formou tabulek taktéž sečetla a pomocí chí-kvadrátu vyhodnotila. Výsledky jsem následovně porovnála s hypotézami abych rozhodla, zda se potvrdila nulová či alternativní.

5 VÝSTUP VÝZKUMU

Tato kapitola poslouží k analýze a vyhodnocení dat, které jsem nabyla prostřednictvím dotazníkového šetření, které celkem vyplnilo 379 osob. Všechny dotazníky byly vyplněny podle požadavků, až na 5, které jsem musela vyřadit, jelikož tito respondenti nespĺňovali věkovou hranici, do které adolescenti spadají. Uznaná věková hranice pro tento dotazník byla akceptována dle Melgosu (1999, s.22), který jako vrchní hranici adolescence shledává 22 rok života, podobně jako u tohoto autora, tuto věkovou hranici uznává i Macek (2003, s.9) nebo Zášková (1998, s.9). Celkem mi tedy k analýze zůstalo 374 vyplněných dotazníků.

V následující podkapitole jsou vloženy a postupně rozebrány vybrané otázky samostatně a k otázkám stěžejním je přiložen graf a procentuální jednotka počtu vyplnění k určité odpovědi. Je potřeba zmínit, že do této části nebyly vloženy všechny otázky, jejich celý přehled naleznete v příloze P1.

5.1 Demografické údaje

Úvodní identifikační otázkou bylo určení **pohlaví**. Pro tuto otázku byl zpracován Graf 8, který je v příloze P2 a ze kterého vyplývá, že je poměr pohlaví téměř vyrovnaný. Na dotazník odpovědělo 53,5 % žen a 46,5 % mužů. Z uvedených dat vyplývá, že byl celý dotazník celkem genderově vyvážený a nedošlo tak ke zkreslení pro určité pohlaví. Tato vyváženost je mimo jiné důležitá i pro jednu ze stanovených hypotéz.

Pro tuto otázku zaměřenou na **věk** respondentů jsem zpracovala Graf 9, který naleznete v příloze P2. Jak už bylo zmíněno, věkové rozmezí potřebné pro tento výzkum bylo mezi 15 až 22 rokem života. Po odstranění nevhodných odpovědí nám zůstal následující počet respondentů s určitým věkem. V grafu můžeme přičíst, že nejvíce respondentů má 17 let. Nejméně častou odpovědí je 21 let a tento věk uvedly pouze 2 osoby. Mimo jiné jsou na grafu zpozorovatelné 2 stejné hodnoty, a to 16 let. Pro vysvětlení to znamená, že jeden adolescent na otázku odpověděl, že má 16 let a 3 měsíce. Tuto odpověď jsem normálně přičítala i k ostatním odpovědím 16 let.

Dle uvedených čísel lze říci, že téměř všechny kategorie odpovídají věku u studenta střední školy. V tomto výzkumu je bráno v potaz, že u některých dotázaných mohlo dojít například k odkladům, nebo kvůli špatnému prospěchu opakovali ročník.

Třetí otázka byla zaměřena na **typ studia** respondentů. U této otázky nastal velký nepoměr v počtu respondentů navštěvujících maturitní obor (79,4 %) a respondentů navštěvujících učňovský obor (20,6 %). Pro tuto otázku je zpracován Graf 10 uvedený v příloze P2.

Čtvrtá otázka je zaměřena na **ročník**, který respondenti navštěvují. První ročník navštěvuje dle dotazníku 28,6 % dotázaných. Druhý ročník navštěvuje 32,4 % respondentů. Třetí ročník navštěvuje 19,8 % respondentů. Tento ročník je poslední pro učňovskou formu studia. Poslední čtvrtý neboli maturitní ročník navštěvuje 19,3 % adolescentů. U maturitních ročníků se předpokládá, že jej navštěvují osoby, kterým je 18 nebo 19 let, v našem dotazníku tento ročník uvedla i většina osob ve věku 20, 21 a 22 let. Ve většině případů odpovídá věk i ročníku. V případech, kdy například do 3 ročníku, chodí 22letá osoba to znamená, že studium například přerušila, přestoupila na několik škol, nebo po dokončení jednoho oboru studuje další. I pro tuto otázku byl zpracován Graf 11 uvedený v příloze P2.

Poslední demografická otázka v dotazníku byla zaměřena na **bydliště** respondentů. Tato otázka slouží k tomu, aby nám rozdělila adolescenty podle bydliště a mohlo se tak zjistit, zda existuje nějaký výrazný rozdíl u užívání e-cigaret studenty z měst a z vesnic. Z odpovědí vyplývá, že přibližně polovina respondentů bydlí ve městě. Toto bydliště uvedlo 55,6 % osob. Adolescentů z vesnic bylo 44,4 %. Graf 12 je opět k nahlédnutí v příloze P2.

5.2 Výsledky výzkumu

V podkapitole se zaměřuji především na otázky, které jsou pro práci stěžejní. Tyto otázky jsou zpracovány pomocí textu a grafů, sloužících pro lepší popis výsledků.

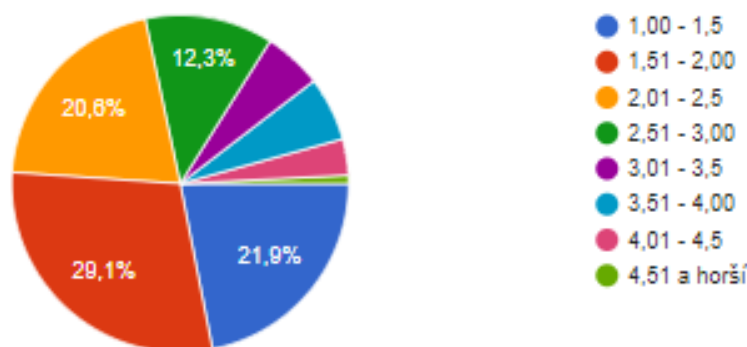
5.2.1 Průměrný studijní prospěch na posledním vysvědčení u adolescentů

Charakter této otázky byl modifikován z dotazníku výzkumu ESPAD (2006, s.97). Pomocí této otázky se snažíme docílit potvrzení nebo vyvrácení všeobecně přijímaného faktu, že mají sklony ke kouření častěji adolescenti s horším průměrem.

Jelikož je tato otázka náročnější na zamyšlení, adolescentům bylo v dotazníku vysvětleno, že stačí alespoň přibližný odhad průměru. Za normální situace například v říjnu, by tato otázka mohla být pro většinu adolescentu náročnější a mohlo by tak dojít k většímu zkreslení, ale jelikož byl dotazník rozeslán necelý měsíc a půl po pololetním vysvědčení, otázka by neměla dělat studentům sebevětší problém.

Jaký byl tvůj průměrný prospěch na posledním vysvědčení? (Prosím alespoň o přibližný odhad, pokud to nevíš přesně.)

374 odpovědí

Graf 1

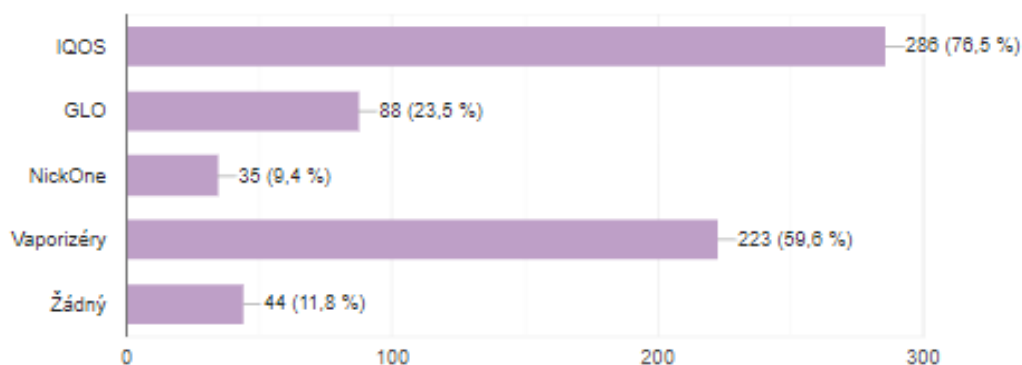
5.2.2 Znalost značek/druhů e-cigaret mezi adolescenty

Otázka je zaměřena na zjištění, kolik osob zná e-cigarety a jaké to jsou nejčastěji. Adolescenti tu mohli uvádět buď jen jednu nebo více možností.

Jak se dalo předpokládat, nejvíce studentů zná značku e-cigaret IQOS, kterou v dotazníku uvedlo 76,5 %. Tato možnost byla v mnoha případech volena v kombinaci s jinou možností. Co se týče konkurenční firmy GLO, tu v dotazníku uvedlo pouhých 23,5 %. Vůbec žádnou z uvedených značek neznalo 11,8 %. Z tohoto výsledku vyplývá, že i přes to, že má většina osob negativní vztah k e-cigaretám, tak znají ty nejvíce známe druhy a značky.

Znáš některou z následujících značek/druhů e-cigaret?

374 odpovědí

Graf 2

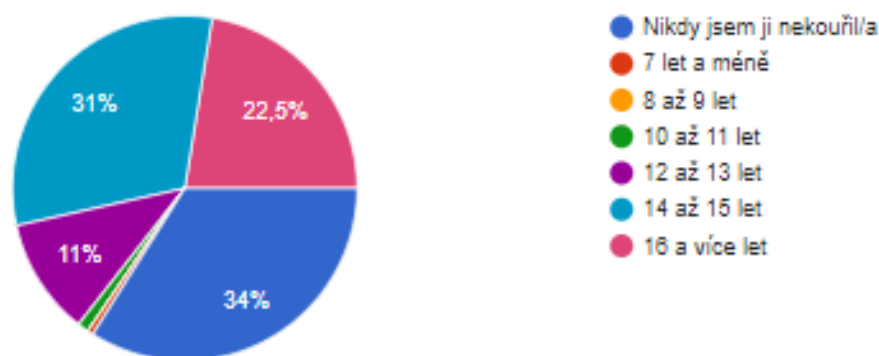
5.2.3 První kontakt s e-cigaretou

Tato otázka má v dotazníku za úkol zjistit, jak velké procento adolescentů na SŠ už někdy kouřilo a v kolika letech to bylo. Tato otázka byla modifikována z dotazníku uvedeném ve výzkumu GYTS (2018, s. 29).

Jelikož se jedná o otázku uzavřenou, respondenti mohli zvolit pouze jednu z uvedených možností. V otázce je uvedeno 6 možností včetně fakt, že respondent nikdy nekouřil, tuto možnost zvolilo 34 %. Druhou nejčastěji volenou odpovědí byl věk 14 až 15 let, tuto možnost zvolilo 31 % adolescentů. Poslední uvedenou možností je rozmezí 8 až 9 let. Tuto možnost uvedli pouze 2 osoby.

V kolika letech jsi kouřil/a svoji první e-cigaretu?

374 odpovědí

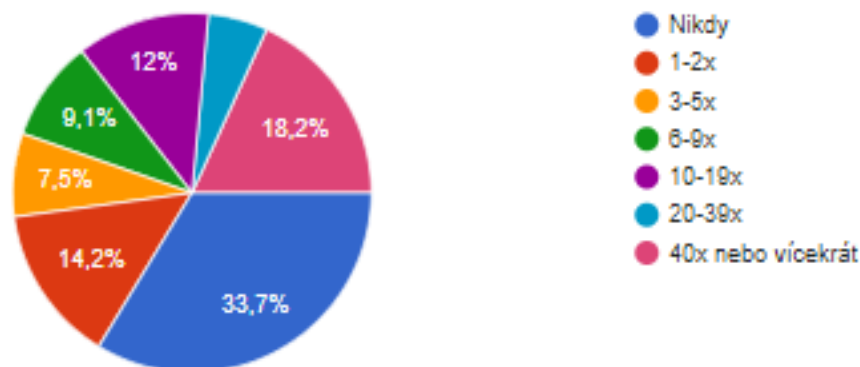
Graf 3

5.2.4 Celkové množství vykouřených e-cigaret u adolescenta

Tato otázka byla modifikována z výzkumu ESPAD (Chomynová, 2011, s. 97), který byl zaměřen na kouření cigaret klasických. Cílem této otázky je zjistit, v jaké míře adolescenti užili e-cigaretu během svého života. Nejvíce volená možnost byla, že respondent nikdy nekouřil. Tuto možnost zvolilo 127 osob (34 %). Nejméně volenou možností je užití e-cigarety 20x až 39x v životě. Tuto odpověď zvolilo 19 adolescentů (5 %).

Kolikrát v životě (jestli vůbec) jsi kouřil/a e-cigaretu?

374 odpovědí

Graf 4

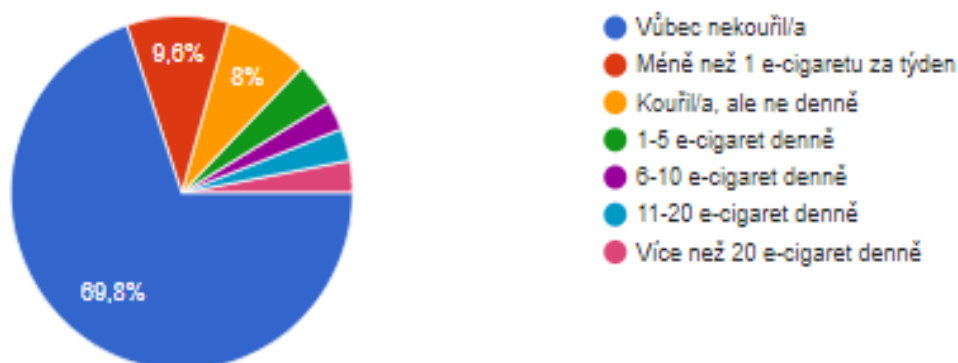
5.2.5 Počet vykouřených e-cigaret za posledních 30 dnů

Tato otázka je taktéž modifikována z výzkumu ESPAD (Chomynová, 2011, s. 98) a je vytvořena v návaznosti na otázku předchozí. Cílem této otázky je zjistit, v jak velkém množství užívají e-cigarety, a to v posledních 30 dnech.

V otázce je na výběr 7 možností, z nichž nejčastěji volenou je možnost, že adolescenti během posledních 30 dnů nekouřili. Tuto možnost zvolilo 69,8 % dotázaných. Druhou nejčastěji volenou možností je ta, že adolescenti kouřili méně než 1 cigaretu za týden. Poslední možností je ta, že adolescenti kouří 20 a více e-cigaret denně, tuto možnost zvolilo taktéž 11 adolescentů.

Jak často a kolik e-cigaret jsi vykouřil/a během POSLEDNÍCH 30 DNÍ?

374 odpovědí

Graf 5

5.2.6 Dostupnost e-cigaret pohledem adolescentů

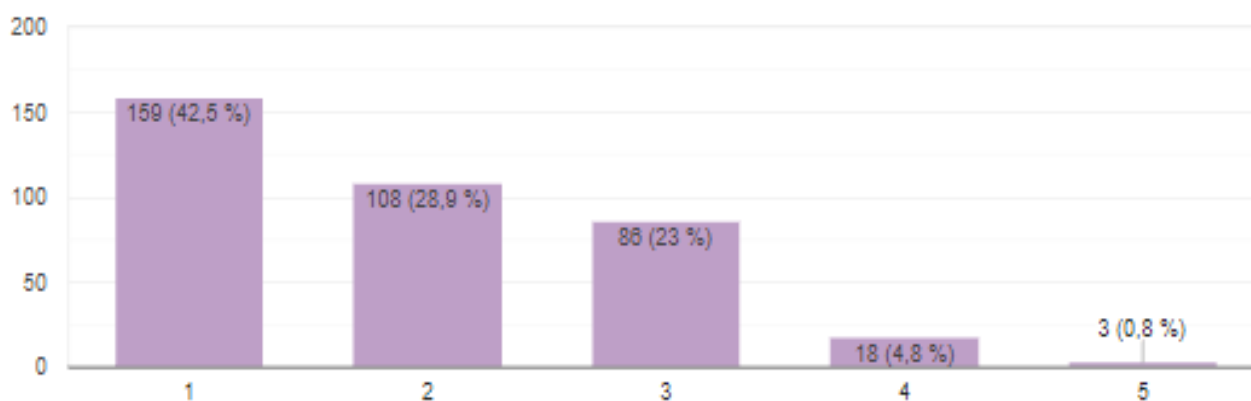
Odpověď na tuto otázku adolescenti vybírali pomocí škály, kde 1 znamená velmi jednoduché a 5 velmi obtížné. Tato otázka měla za cíl zjistit, jak náročné je pro dnešní populaci středoškoláku si koupit e-cigaretu.

Výsledky jsou velmi znepokojivé, protože vzhledem k tomu, že průměrný věk respondentů je 17 let, tak 42,5 % respondentů uvedlo, že je velmi lehké si e-cigaretu koupit. Pouze 0,8 % adolescentů uvedlo, že je to velmi obtížné si e-cigaretu koupit.

Z celkové zkušenosti adolescentů vyplývá, že je zakoupení e-cigarety velmi nebo spíše jednoduché.

Jak moc jednoduché je si e-cigaretu koupit?

374 odpovědí

Graf 6

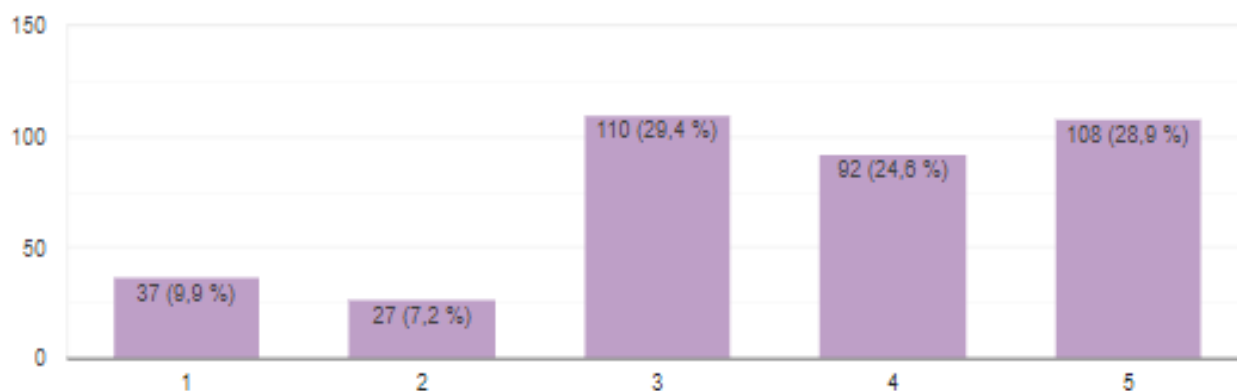
5.2.7 Budoucnost e-cigaret z pohledu adolescentů

Spousta lidí si o e-cigaretách myslí, že je to jen dočasný trend, který za nějakou dobu omrzí. Cílem poslední otázky je zjistit, jaký na to mají názor samotní adolescenti. Otázka byla vytvořena formou škály, kde 1 znamená, že e-cigarety nemají vůbec žádnou budoucnost a 5 znamená, že určitě mají.

Pouze 37 adolescentů si myslí, že e-cigarety nemají žádnou budoucnost. 27 adolescentů si myslí, že e-cigarety spíše nemají budoucnost. Nejvíce volenou možností je ta, že mají adolescenti k této problematice neutrální vztah a nepřiklání se ani k jednomu scénáři. Takových studentů je 110. Že mají e-cigarety spíše budoucnost, si myslí 92 adolescentů. A možnost, že mají e-cigarety určitě budoucnost, zvolilo 108 adolescentů. Celkově si tedy adolescenti spíše myslí, že e-cigarety budoucnost mají.

Má podle tebe užívání e-cigaret budoucnost?

374 odpovědí

Graf 7

6 ZÁVĚRY VÝZKUMU

Ze všech získaných odpovědí si v této kapitole odpovíme na výzkumné otázky, které byly stanoveny před začátkem výzkumu a na ně vázané hypotézy, které byly zpracovány pomocí chí-kvadrátu.

VO číslo 1: Existuje rozdílný počet uživatelů e-cigaret mezi adolescenty žijícími na venkově a ve městech?

Poměr respondentů žijících na venkově a ve městě byl vyrovnaný a díky tomu se tak podařilo přednést dostatečnou představu o tom, kde je počet uživatelů e-cigaret větší. Ve výzkumu jsem předpokládala, že počet uživatelů e-cigaret u studentů z vesnic bude nižší, jelikož dostupnost tabákových výrobků je nižší a mému tvrzení nasvědčuje i fakt, že na vesnici se znají převážně všichni. Předpokládala jsem tedy, že u adolescentů z vesnic je vyšší míra prevence a dohledu.

Výzkum ukázal, že z celkového počtu 166 respondentů z venkova, kouří e-cigarety 85, což je 51 %. U adolescentů žijících ve městech je počet velmi podobný. Mezi kuřáky je 109 respondentů z celkového počtu 208. Znamená to tedy, že ve městech kouří 52,4 % respondentů, což je pouze o 1,2 % více než na venkově. Do tohoto procentuální vyjádření nebyli zahrnuti respondenti, kteří uvedli, že kouřili pouze jednou nebo dvakrát v životě. Tito respondenti pravděpodobně pouze zkoušely e-cigaretu, ale ve skutečnosti nebyli nikdy uživateli. Těchto respondentů bylo 53 a jsou uvedeni i v příslušném grafu. Předpokládaný výsledek se nepotvrdil. Vzhledem k výsledkům dotazníkového šetření se ukázalo, že míra uživatelů e-cigaret mezi adolescenty z měst a vesnic je téměř stejná. Z této skutečnosti tedy vyplývá, že i adolescenti žijící na vesnicích mají pravděpodobně stejnou dostupnost k těmto látkám.

H₀: Počet uživatelů e-cigaret mezi adolescenty žijícími na venkově je stejný jako počet uživatelů žijících ve městech.

H_A: Počet uživatelů e-cigaret mezi adolescenty žijícími na venkově je menší nežli počet uživatelů žijících ve městech.

Pro zjištění rozdílného počtu uživatelů e-cigaret mezi adolescenty z venkova a z měst byly použity informace z tabulky č. 3. Pro testování této hypotézy byl zvolen počet stupňů volnosti 1. Po výpočtu chí-kvadrátu jsem zjistila výsledek $CHI^2 = 0,052$. Tento výsledek jsem porovnála s kritickou hodnotou, která je 3,841. Mnou vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická, proto odmítáme alternativní hypotézu a přijímáme hypotézu nulovou. Lze tedy říct, že bydliště adolescentů nemá žádný nebo nijak významný vliv na to, zda jsou uživateli e-cigaret.

	Venkov	Město	Σ
Kouří	85 (86,11)	109 (107,89)	194
Nekouří	81 (79,89)	99 (100,11)	180
Σ	166	208	374

Tabulka 3

VO číslo 2: Jaký je rozdíl v počtu uživatelů e-cigaret mezi dívkami a chlapci?

Počet zúčastněných respondentů obou pohlaví byl v dotazníku vyrovnaný a opět tak umožnil relativně objektivní pohled. Cílem této výzkumné otázky bylo vysledovat, jak velký rozdíl je u kuřáků e-cigaret vzhledem k pohlaví a zda vůbec nějaký rozdíl existuje. Dle předpokladů, dívek užívajících e-cigarety je sice méně, ale markantní rozdíl mezi pohlavím není. Tento výsledek je překvapivý, jelikož jsem předpokládala, že dívek užívajících e-cigarety bude podstatně méně.

Z výsledku vyplývá, že na středních školách kouří 87 dívek tedy 43,5 % z celkových 200 (100 %). Mezi chlapci bylo 107 kuřáků neboli 61,5 % z celkových 174. Do tohoto výpočtu nebyli opět zařazeni ti respondenti, kteří kouřili pouze jednou nebo dvakrát v životě.

Důvodů proč dívky kouří častěji, než bylo předpokládáno, může být mnoho. Jeden z důvodů může být potřeba se vyrovnat opačnému pohlaví. Vše podporuje i fakt, že pro dnešní adolescenty je jednodušší se k tabákovým výrobkům dostat.

H₀: Počet dívek užívajících e-cigarety je stejný jako počet chlapců užívajících e-cigarety.

H_A: Počet dívek užívajících e-cigarety je menší nežli počet chlapců užívajících e-cigarety.

V druhé hypotéze jsem zjišťovala vliv pohlaví v závislosti na užívání e-cigaret. Pro zjištění tohoto rozdílu byly použity informace z tabulky č. 4. Pro testování této hypotézy byl zvolen počet stupňů volnosti 1. Po výpočtu chí-kvadrátu jsem zjistila výsledek $CHI^2 = 12,063$. Tento výsledek jsem porovnála s kritickou hodnotou, která je 3,841. Mnou vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní. Alternativní hypotéza tvrdí, že počet dívek užívajících e-cigarety je menší nežli počet chlapců užívajících e-cigarety. Z výsledku tedy vyplývá, že na kouření e-cigaret má pravděpodobně do jisté míry vliv pohlaví jedince.

	Dívky	Chlapci	Σ
Kouří	87 (103,74)	107 (90,26)	194
Nekouří	113 (96,26)	67 (83,74)	180
Σ	200	174	374

Tabulka 4

VO číslo 3: Jaký je rozdíl v počtu uživatelů e-cigaret mezi studenty navštěvujícími tříleté obory (učiliště) a studenty maturitních oborů?

Cílem této výzkumné otázky bylo potvrdit či vyvrátit vliv typu studia na počet uživatelů e-cigaret. K přihlídnutí k vlastním zkušenostem, jsem předpokládala, že počet uživatelů e-cigaret bude u studentů učňovských oborů markantně větší. K tomuto tvrzení přispívá i fakt některých odborníků, že adolescent s horším vzděláním a celkovým prospěchem, má větší sklony k užívání tabákových výrobků.

Z výzkumu vyplývá můj předpoklad. I když byl počet respondentů navštěvující učňovský obor podstatně menší, výsledek jednoznačně potvrdil jejich větší počet u užívání e-cigaret. Výsledek je následující: 66 z 77 adolescentů (učňovských) uvedlo, že užívá e-cigarety. Mezi studenty maturitních oborů užívá e-cigarety necelá polovina. Konkrétně 128 z 297 adolescentů, tedy 43 %.

I přes to, že byla neochota adolescentů z učilišť velmi vysoká, podařilo se vrátit alespoň 77 dotazníku od této skupiny. Za normální situace by se mohlo zdát, že je výsledek zkreslený, ovšem fakt, že z 77 osob jen 11 nekouří, je dostatečným důvodem pro potvrzení předpokládaného výsledku.

H₀: Počet uživatelů e-cigaret je u adolescentů navštěvujících učňovský obor stejná jako u studentů navštěvujících maturitní formu studia.

H_A: Počet uživatelů e-cigaret je u adolescentů navštěvujících učňovský obor vyšší nežli u studentů navštěvujících maturitní formu studia.

V poslední hypotéze jsem zjišťovala vliv typu studia na užívání e-cigaret. Pro zjištění tohoto vlivu byly použity informace z tabulky č. 5. Pro testování této hypotézy byl zvolen počet stupňů volnosti 1. Po výpočtu chí-kvadrátu jsem zjistila výsledek $CHI^2 = 44,488$. Tento výsledek jsem porovnala s kritickou hodnotou, která je 3,841. Mnou vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní. Alternativní hypotéza tvrdí, že počet

uživatelů e-cigaret mezi adolescenty navštěvující učňovský typ studia je větší než u studentů maturitní formy studia. Z výsledků tedy vyplývá že i forma studia má na užívání e-cigaret pravděpodobně vliv.

	Učňovský	Maturitní	Σ
Kouří	66 (39,94)	128 (154,06)	194
Nekouří	11 (37,06)	169 (142,94)	180
Σ	77	297	374

Tabulka 5

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá problematikou užívání e-cigaret a je záměrně cílena na studenty středních škol v rámci celé České republiky.

V teoretické části bakalářské práce byla vymezena teoretická východiska zaměřená na problematiku užívání e-cigaret adolescenty. Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První kapitola je zaměřena na definici pojmu adolescence a cílem této kapitoly je co nejlépe čtenáři nastínit problémy spjaté s tímto obdobím. V této části jsou také uvedena fakta zaměřující se na vývoj adolescentů a jejich fyzických a psychických změn. V kapitole se snažím teoreticky objasnit, jaký vliv má na adolescenta jeho rodina a vrstevníci. Druhá kapitola nahlíží na kouření jako na patologickým jev. V kapitole zjišťuji, jaké znaky se mohou při závislosti projevat a jaký je výskyt kuřáctví u adolescentů. Velký důraz je kladen na rizika závislosti a jejich prevenci. Třetí kapitola je zaměřena na seznámení se s principem elektronických cigaret. Tato část je obohacena přehledem nejznámějších značek a druhů e-cigaret dostupných v ČR. Čtenář je v této části práce seznámen se zdravotními riziky a jinými nevýhodami e-kouření. Součástí teoretické části je i přehled výhod spojených s e-kouřením a tabulkové porovnání e-cigarety s cigaretou klasickou.

V empirické části jsem si za hlavní cíl určila zjistit, jaká je míra experimentování a užívání elektronických cigaret u adolescentů na středních školách. Poté jsem si sestavila dílčí výzkumné cíle, výzkumné otázky a hypotézy. Jako metodu výzkumu jsem zvolila dotazníkové šetření. Výzkumným nástrojem se stal dotazník, který byl prostřednictvím sociálních sítí distribuován mezi adolescenty, kteří aktuálně navštěvují střední školy na území České republiky. Výzkumu se celkem zúčastnilo 379 adolescentů. Pro další zpracování však bylo použito pouze 374 odpovědí.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že více jak polovina adolescentů na SŠ, e-cigaretu mělo. Dále z výsledků vyplývá fakt, že bydliště nemá pravděpodobně žádný vliv na užívání e-cigaret. Znamená to tedy, že adolescenti žijící na vesnicích kouří ve stejné míře, jako adolescenti žijící ve městech. Pohlaví adolescenta však do jisté míry vliv na užívání má. Z výsledků vyplývá, že dívek užívajících e-cigarety je méně, nežli chlapců užívajících e-cigarety. Mimo jiné bylo také zjištěno, že má na užívání e-cigaret, vliv i forma studia. To znamená, že adolescenti studující tříleté obory, kouří e-cigarety více nežli studenti navštěvující maturitní formu studia.

Můžeme vyvodit závěr, že adolescenti navštěvující střední školy, mají s experimentováním a užíváním e-cigaret, bohaté zkušenosti. Je však nutno brát na zřetel fakt, že stále víc jak 30 %

respondentů, e-cigaretu v životě nemělo. Pozitivním zjištěním je, že většina adolescentů v e-cigaretách spatřuje méně škodlivou budoucnost kouření.

Myslím si, že cíle bakalářské práce se podařilo naplnit. V teoretické části jsem vymezila teoretická východiska zaměřená na problematiku užívání e-cigaretu u adolescentů. Na základě výsledků si dokážeme vytvořit obraz o vztahu adolescentů k trendu e-cigaret a zároveň jsem dokázala zhodnotit hypotézy. Pokud bych pro práci využila kvalitativní výzkum, případně smíšený výzkum, získala bych podrobnější a doplňující informace a pochopila bych hlubší příčiny, které adolescenty k užívání návykových látek vedou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BÁRTLOVÁ, Sylva. Sociální patologie. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998. ISBN 80-7013-259-0.

BUDINSKÝ, Václav. Šťastný život bez problémů. Vimperk: HZ group, 2008. ISBN 978-80-87138-00-7.

Electronic Nicotine Delivery Systems [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3627474>

Elektronická cigareta a dýmka [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: [https://www.kurakova-](https://www.kurakova-plice.cz/koureni_cigaret/odvykani/elektronicka-cigareta-a-dymka/73-elektronicka-cigareta-princip-historie-skodlivost-dalsi-informace.html)

[plice.cz/koureni_cigaret/odvykani/elektronicka-cigareta-a-dymka/73-elektronicka-cigareta-princip-historie-skodlivost-dalsi-informace.html](https://www.kurakova-plice.cz/koureni_cigaret/odvykani/elektronicka-cigareta-a-dymka/73-elektronicka-cigareta-princip-historie-skodlivost-dalsi-informace.html)

Fagerstromuv test nikotinové zavislosti. Ikem.cz [online]. [cit. 2020-03-26]. Dostupné z:

<https://www.ikem.cz/cs/fagerstromuv-test-nikotinove-zavislosti/>

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

FREUD, Anna. Já a obranné mechanismy. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-084-4.

GLO. TM. *MyGlo.cz* [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://myglo.cz/>

HELLER, Jan. Fyziologie tělesné zátěže II. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4225-7.

CHOMYNOVÁ, Pavla. Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD): výsledky průzkumu v České republice v roce 2011. Praha: Úřad vlády České republiky, c2014. Výzkumné zprávy (Úřad vlády České republiky). ISBN 978-80-7440-101-5.

Informace Ministerstva zdravotnictví ČR k používání e-cigaret / vapovacích zařízení v souvislosti s varováním amerického CDC. *mzcr.cz* [online]. 2019, [cit. 2019-10-24]. Dostupné z:

https://www.mzcr.cz/dokumenty/informace-ministerstva-zdravotnictvi-cr-k%C2%A0pouzivani-e-cigaret-vapovacich-zariz_17844_1.html

IQOS - nové bezkouřové elektronické zařízení. *Iqos.cz* [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z:

<https://cz.iqos.com/cs>

Jak přestat. Niquitin.cz [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.niquitin.cz/>

JEDLIČKA, Richard., KOŤA, Jaroslav. Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

KENISTON, Kenneth. Youth and dissent: The rise of a new opposition. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1971.

KOOPS, Willem. Historical developmental psychology of adolescence. Leiden: DSWO Press, 1996.

Kouření a děti. Koureni.zdrave.cz [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z:

<https://koureni.zdrave.cz/koureni-a-deti/>

Kouření dětí a dospívajících. Niquitin.cz [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z:

<http://www.niquitin.cz/projdete-si-fakta/o-koureni/koureni-deti-a-dospivajicich/>

MACEK, Petr. Adolescence. Praha: Portál, 2003. ISBN 9788071787471

MEEUS, Wim. Toward a Psychosocial Problems and Social Support in Adolescence. Berlin: Walter de Gruyter, 1994.

MELGOSA, Julián. Žít naplno. Praha: Advent – Orion, 1999. ISBN 80-7172-300-2.

MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. Brno: MU, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.

NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-831-7.

Nick. *eNick.cz* [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.enick.cz/>

PAUKNEROVÁ, Daniela. Psychologie pro ekonomy a manažery. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1706-9.

PRESL, Jiří. My, drogy a Evropa. Praha: MEDEA KULTUR s. r. o., 2005.

PRESL, Jiří. Drogy – mýty a realita. Praha: MEDEA KULTUR s. r. o., 2007.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. Emil, čili o výchování. 1. díl. Praha: Dědictví Komenského, 1910.

SVOBODOVÁ, Alena a KOZÁK, Jiří. Mládež a kouření: pomůcka pro pedagogy a vychovatele.

Praha: Ústav zdravotní výchovy, 1990.

ŠVANCARA, Josef. Kompendium vývojové psychologie. Praha: SPN - pedagogické

nakladatelství, 1986.

TAXOVÁ, Jiřina. Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. Praha: Státní pedagogické

nakladatelství, 1987.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN

80-717-8308-0.

VYKOPALOVÁ, Hana. Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc: UP, 2002.

ISBN 80-244-0337-4.

ZÁŠKODNÁ, Helena. Psychosociální problémy adolescentů. České Budějovice: JU ZF, 1998.

ISBN 80-7040-306-3

Zdravý život. *Zdravě.cz* [online]. [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.zdrave.cz/>

ZOBAČOVÁ, Zuzana. Boj proti kouření je běh na dlouhou trať [online]. 2014, [cit. 2020-03-06].

Dostupné z: <http://www.nembv.cz/obrazky-soubory/rozhovor-skodlivost-koureni-7959c.pdf?redir>

ZULU, Richard. Global youth tobacco survey (GYTS): country report, Zambia. Lusaka: Institute of

Economic and Social Research, University of Zambia, [2008].

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- ENDS   Electronic Nicotine Delivery Systems, zkráceně
- ESPAD   Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách
- GYTS   Global Youth Tobacco survey

SEZNAM OBRÁZKŮ

Bažení a sebeovládání 1	21
-------------------------------	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. <i>Fagerströmův test nikotinové závislosti</i>	25
Tabulka 2. <i>Rozdíly mezi elektronickou cigaretou a klasickou cigaretou</i>	35
Tabulka 3.....	49
Tabulka 4.....	50
Tabulka 5.....	51

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	43
Graf 2	43
Graf 3	44
Graf 4	45
Graf 5	45
Graf 6	46
Graf 7	47
Graf 8	67
Graf 9	67
Graf 10	68
Graf 11	68
Graf 12	69

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA Č I.: VZOR DOTAZNÍKU 1	62
<u>PŘÍLOHA Č II.: GRAFY .....</u>	<u>66</u>

PŘÍLOHA P1.: VZOR DOTAZNÍKU

Užívání elektronických cigaret mezi studenty středních škol

Ahoj,

jsem studentkou třetího ročníku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, fakulty humanitních studií oboru Sociální pedagogika. A chtěla bych Tě touto cestou požádat o vyplnění dotazníku, k bakalářské práci o užívání elektronických cigaret mezi studenty středních škol, který je částečně modifikován z dotazníků obsažených ve výzkumech GYTS a ESPAD. Dotazník Ti zabere pouze pár minut a je zcela anonymní.

Kolářová Ladislava

1. Pohlaví

Žena

Muž

2. Kolik ti je let?

-----

3. Jaký typ studia navštěvuješ?

Maturitní

Učňovský

4. Do kterého ročníku SŠ chodíš?

První roční

Druhý roční

Třetí ročník

Čtvrtý ročník

5. Kde bydlíš?

- Ve městě
 Na vesnici

6. Jaký byl tvůj průměrný prospěch na posledním vysvědčení? (Prosím alespoň o přibližný odhad, pokud to nevíš přesně.)

- 1,00 - 1,5
 1,51 - 2,00
 2,01 - 2,5
 2,51 - 3,00
 3,01 - 3,5
 3,51 - 4,00
 4,01 - 4,5
 4,51 a horší

7. Jaký vztah máš ke klasickým cigaretám?

- Velmi záporný   1   2   3   4   5   Velmi pozitivní

8. Jaký vztah máš k e-cigaretám?

- Velmi záporný   1   2   3   4   5   Velmi pozitivní

9. Znáš některou z následujících značek/druhů e-cigaret?

- IGOS
 GLO

- NickOne
- Vaporizér
- Žádný

10. Kouří někdo v tvém okolí e-cigarety? Pokud ANO uveď kdo:

- Rodič
- Vrstevníci
- Sourozenci
- Sousedé
- .....

11. V kolika letech jsi kouřil/a svoji první e-cigaretu?

- Nikdy jsem ji nekouřil/a
- 7 let a méně
- 8 až 9 let
- 10 až 11 let
- 12 až 13 let
- 14 až 15 let
- 16 a více let

12. Od koho jsi měl/a svoji první e-cigaretu?

- Kamarád
- Spoluzák
- Rodič
- Sourozenec
- .....

13. Kolikrát v životě (jestli vůbec) jsi kouřil/a e-cigaretu?

- Nikdy
- 1-2x
- 3-5x
- 6-9x
- 10-19x
- 20-39x
- 40 nebo vícekrát

14. Jak často a kolik e-cigaret jsi vykouřil/a během POSLEDNÍCH 30 DNI?

- Vůbec nekouřil/a
- Méně než 1 e-cigaretu za týden
- Kouřil/a, ale ne denně
- 1-5 e-cigaret denně
- 6-10 e-cigaret denně
- 11-20 e-cigaret denně
- Více než 20 e-cigaret denně

15. Kde obvykle kouříš?

- Nekouřím
- Doma
- U přátel
- Ve škole
- Na veřejných místech (ulice, kavárny...)
- .....

16. Je podle tebe kouření e-cigaret nějakým způsobem rizikové? Pokud ano, můžeš tato rizika uvést?

-----

17. Jaké výhody podle tebe má e-cigareta oproti normální cigaretě?

-----

18. Jak moc jednoduché je si e-cigaretu koupit?

Velmi jednoduché   1   2   3   4   5   Velmi obtížné
○   ○   ○   ○   ○

19. Má podle tebe užívání e-cigaret budoucnost?

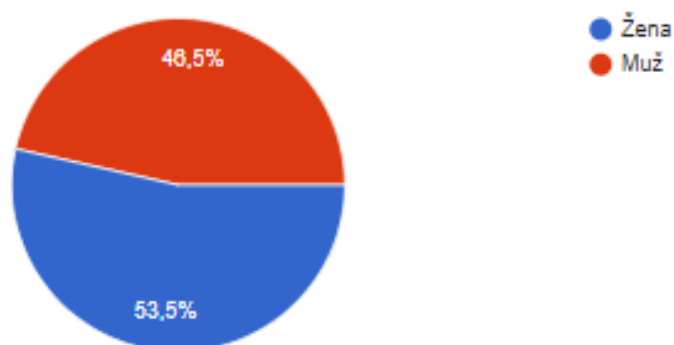
Vůbec nemá   1   2   3   4   5   Určitě má
○   ○   ○   ○   ○

Děkuji za vyplnění 😊

PŘÍLOHA P2.: GRAFY

Pohlaví

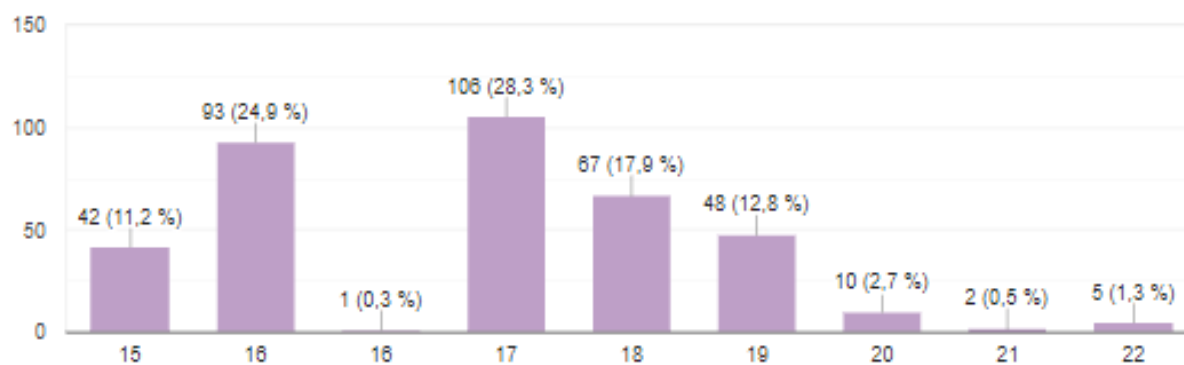
374 odpovědí

Graf 8

Kolik ti je let?

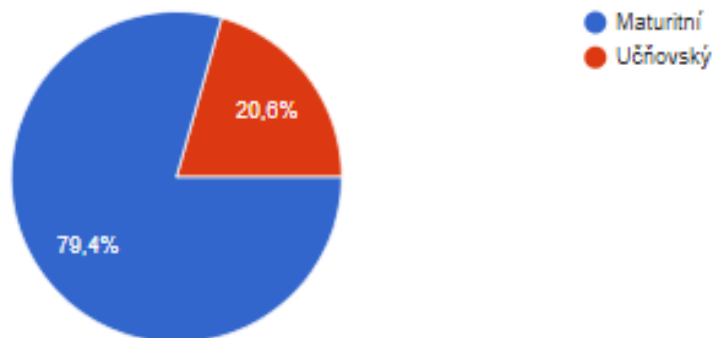
374 odpovědí

Graf 9

Jaký typ studia navštěvuješ?

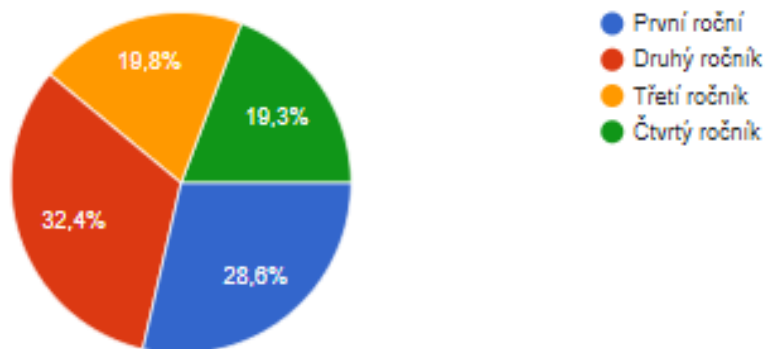
374 odpovědi

Graf 10

Do kterého ročníku SŠ chodíš?

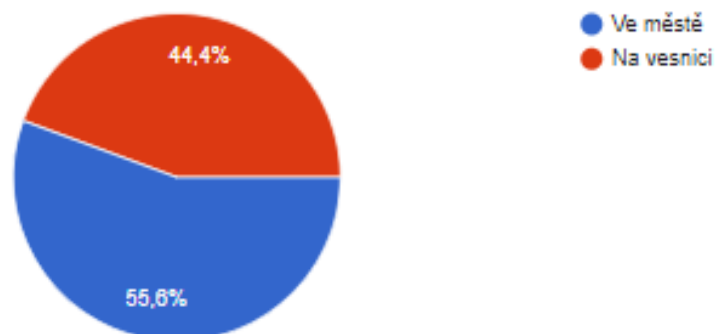
374 odpovědi

Graf 11

Kde bydlíš?

374 odpovědí

Graf 12